

”MEINAAT SÄÄ ET MULLA ON MIELENTERVEYDELLISIÄ ONGELMIA?”
– Diskurssianalyttinen tutkimus perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten
identiteetin rakentumisesta

Anu Ovaska
Virpi Rimpeläinen
Psykologian pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2003
Jyväskylän yliopisto

**”MEINAAT SÄÄ ET MULLA ON MIELENTERVEYDELLISII ONGELMIA?”
– Diskurssianalyttinen tutkimus perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten
identiteetin rakentumisesta**

Anu Ovaska & Virpi Rimpeläinen
Ohjaaja Jarl Wahlström
Psykologian pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2003
Jyväskylän yliopisto
49 sivua, 4 liitettä

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella identiteetin rakentumista perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten haastattelupuheessa diskurssianalyttisestä viitekehystä käsin. Identiteettikäsitteellä viitataan siihen, miten ihmiset kielenkäytössään rakentavat itsestään ja toisistaan tilanteittain vaihtelevia ja moninaisia määrittäyksiä. Tutkimushenkilöinä oli kuusi lapsuuden perheessään perheväkivaltaa kohdannutta nuorta, joille kullekin tehtiin teemahaastattelu koostuen kahdesta tai kolmesta haastattelukerrasta. Monipuolisesta haastatteluaineistosta valitsimme tarkastelun kohteeksi sen, miten nuoret erilaisin retorisin ja vuorovaikutukseen liittyvin keinoin kuvaavat itsensä haastattelun kuluessa joko perheväkivaltaa kohdanneina tai tavallisina nuorina sekä pyrkivät yhdistämään näitä identiteettejä. Havaitimme nuorten puheissa voimakasta pyrkimystä kuvata itsensä perheväkivaltakokemuksistaan huolimatta aivan tavallisina nuorina. Koska haastattelutilanteessa nuorille väistämättä rakentui myös perheväkivaltaa kohdanneen identiteetti, joutuivat he puheessaan kuvaamaan näitä identiteettejä rinnakkain pyrkien muodostamaan niistä yhtenäisen ja loogisen kokonaisuuden. Tämän saavuttamiseksi nuoret käyttivät puheessaan erilaisia retorisia keinoja. Havaitimme nuorten puheissa myös yhteneväisyyksiä väkivallan tekijöiden ja uhrien puhetapojen kanssa. Koska tavallisuuden korostaminen näytti tukevan nuorten kokonaishallinnan tunnetta elämästään, työntekijöiden tapa korostaa nuorten selviytymistä ja tavallisen arkielämän sujumista näyttäisi tutkimustulostemme valossa olevan jatkossakin tärkeä periaate perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten tukemiseksi.

Avainsanat: Perheväkivalta, nuoret, diskurssianalyysi, identiteetin rakentuminen.

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	3
2. MENETELMÄ	10
2.1. Tutkimushenkilöt	10
2.2. Aineistonkeruu	11
2.3. Analyysimenetelmä	14
3. TUTKIMUSTULOKSET	18
3.1. Perheväkivaltaa kohdanneen tai tavallisen nuoren identiteetin rakentuminen haastatteluvuorovaikutuksessa – kulttuuriset tanssit	19
3.2. Identiteetin rakentuminen samankaltaisuuden ja erilaisuuden kokemusten kuvailun kautta – kategoriajäsenyyteen pohjautuvat retoriset keinot	25
3.3. Identiteetin rakentuminen monimuotoisena	31
3.3.1. Vastatodistelu	32
3.3.2. Itsetodistelu	33
3.3.3. Identiteetin aika- ja kontekstisidonnaisuus	36
3.3.4. Identiteetin kerroksittaisuus	40
3.3.5. Identiteetti toiveissa ja todellisuudessa	42
4. POHDINTA	44
LÄHTEET	52

LIITTEET

1. JOHDANTO

Tutkimuksessamme tarkastelemme identiteetin rakentumista perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten haastattelupuheessa diskurssianalyttisestä viitekehystä käsin. Keskitymme siihen, millä tavoin tutkimukseen osallistuvat nuoret haastattelun kuluessa rakentavat itselleen perheväkivaltaa kohdanneen ja/tai tavallisen nuoren identiteettiä sekä kamppailevat näiden kahden identiteetin yhteensovittamiseksi.

Perheväkivallan piiriin luetaan hyvin erilaisia käyttäytymismuotoja ja ilmiöitä. Se on käsitteenä laaja ja kulttuurisidonnainen. Leskisen (1982) mukaan perheväkivallan määrittelyn suhteen erotteluja on tehty väkivallan kohteen, luonteen ja keston mukaan. Perheväkivalta voi olla aviopuolisoiden välistä, lasten vanhempiinsa kohdistamaa tai vanhemman lapseensa kohdistamaa väkivaltaa (Antikainen, 1999; Kempe & Kempe, 1981; Leskinen, 1982). Lapset ovat Kempen ja Kempen (1981) mukaan henkisen väkivallan kohteena joutuessaan seuraamaan vanhempiensa välisiä väkivaltatilanteita. Kliinisesti hyödyllisimmäksi väkivallan määrittelyksi Antikainen (1999) toteaa sen pohtimisen, pelkääkö joku perheenjäsen toista, ja jos pelkää niin kuka ja ketä. Luonteeltaan perheväkivalta voi olla psyykkistä, taloudellista, seksuaalista sekä fyysistä tai fyysisellä väkivallalla uhkaamista (Eisenstat & Bancroft, 1999). Väkivalta voi pitää sisällään myös itsemääräämisoikeuden riiston (Holma, Laitila, Sveins & Wahlström, painossa) sekä sosiaalisen ja kemiallisen väkivallan (Antikainen, 1999).

Antikaisen (1999) mukaan perheväkivaltakeskusteluissa haetaan edelleen yksimielisyyttä käytettävistä käsitteistä ja määritelmistä. Suomen kieleen vakiintunutta käsitettä perheväkivalta on kritisoitu siitä, ettei se ota huomioon sitä tosiasiaa, kuka on väkivallan tekijä ja kuka on sen uhri. Tilastokeskuksen julkaisemassa tutkimuksessa todetaan, että 95 prosenttia pahoinpitelijöistä on miehiä (Heiskanen & Piispa, 1998). Myös parisuhdeväkivalta- ja läheissuhdeväkivalta -termit ovat Ronkaisen (1998) mukaan sukupuolineutraaleja siitä huolimatta, että itse väkivaltailmiö ei sitä ole. Tilastollisista todennäköisyyksistä huolimatta emme tässä tutkimuksessa ole etukäteen määritelleet kuka on perheessä väkivaltainen ja ketä kohtaan, emmekä myöskään ole rajanneet tutkimushenkilöitämme tämän mukaan. Siksi perheen sisällä tapahtuvaksi väkivallaksi ymmärrettävä perheväkivaltakäsite on oman tutkimuksemme kohdalla luonteva. Koska lasten ja nuorten kohdalla erottelu sen suhteen, ovatko he ainoastaan todistanee

vanhempiensa välistä väkivaltaa vai myös itse olleet fyysisen tai muunlaisen väkivallan kohteena on monista syistä vaikeaa (ks. Carlson, 2000) puhumme tutkimuksessamme selkeyden vuoksi ainoastaan perheväkivaltaa *kohdanneista* nuorista. Käsite pitää sisällään väkivallan koko kirjon – myös nuorten oman väkivaltaisuuden – sen mukaan, mitä nuoret itse haastattelun kuluessa ovat tuoneet esille.

Perheväkivalta ei ole Suomessa harvinaista. Heiskasen ja Piispan (1998) mukaan kolmasosa viidestä tuhannesta suomalaisesta naisesta oli kokenut puolison taholta väkivaltaa ja 40 prosentissa väkivaltaisista parisuhteista myös lapsi oli jollakin tavalla joutunut todistamaan väkivaltatilanteita. 42 prosenttia vastanneista ei osannut sanoa lapsen osallisuudesta, joten väkivaltaan osallisia lapsia voi Suomessa olla enemmänkin. Tästä huolimatta suuri osa perheväkivaltatutkimuksesta on keskittynyt käsittelemään aihetta joko perheväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten tai väkivaltaisten miesten näkökulmasta.

Lasten näkökulmaa perheväkivaltaan on vasta viime vuosina alettu huomioida enemmän (Carlson, 2000). Lasten ja nuorten – perheväkivallan todistajien tai uhrien – näkökulmasta keskeisenä lähestymistapana perheväkivaltaan nousee traumateoria (esim. Arroyo & Eth, 1995; Graham-Bermann & Levendosky, 1998; Pynoos & Eth, 1985). Traumateorioissa lähtökohtana on ajatus siitä, että perheväkivallan todistaminen on lapselle ja nuorelle traumaattinen kokemus, joka voi johtaa traumaperäiseen stressireaktioon (PTSD) tai lievempänä joihinkin PTSD:n oireisiin (esim. Arroyo & Eth, 1995; Graham-Bermann & Levendosky, 1998; Oranen, 2001; Pynoos & Eth, 1985; Silvern & Kaersvang, 1989; Terr, 1991). Suuri osa aiemmasta lapsia koskevasta perheväkivaltatutkimuksesta onkin keskittynyt lasten oireiden ja perheväkivallan haittavaikutusten kartoittamiseen suhteessa lasten kehitykseen (esim. Hughes, 1988; Jaffe, Wolfe & Wilson, 1990; Perry, 1997). Nuoria (13–20-vuotiaita) koskevaa perheväkivaltatutkimusta on tehty hyvin vähän (ks. Ovaska & Rimpeläinen, 2002). Yksi laadullinen, feministiseen teoriaan pohjautuva 13–19-vuotiaita perheväkivaltaa kohdanneita nuoria koskeva haastattelututkimus on tehty Ruotsissa (ks. Weinehall, 1997). Weinehallin tutkimuksessa raportoidaan runsaasti nuorten kokemia perheväkivallan negatiivisia seurauksia sekä suojaavien tekijöiden puuttumista. Vaikeuksistaan huolimatta nuoret onnistuivat kuitenkin omia resurssejaan käyttäen muokkaamaan ajatuksiaan, luomaan merkityksiä tapahtumille sekä siten selviytymään.

Jokisen, Juhilan, & Suonisen (1993 ja 1999) mukaan diskurssianalyysi on väljä teoreettinen viitekehys, joka tutkii kielenkäyttöä tekemisenä. Suuntaus pyrkii

yhdistämään ja kehittelemään sellaisten tieteellisten traditioiden metodisia välineitä, jotka ovat luonteeltaan konstruktionistisia. Jokisen, Suonisen ja Wahlströmin (2000) mukaan sosiaalinen konstruktionismi tarkoittaa sitä, miten sosiaalinen todellisuus tulee luoduksi ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Jokisen ym. (1993) mukaan diskurssianalyysi voidaan tarkemmin määritellä kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. McLeodin (2001) mukaan diskurssinanalyysi ja sosiaalinen konstruktionismi voidaan nähdä vastakohtana valtavirranmukaiselle (mainstream) positivistiselle kokeelliselle sosiaalipsykologialle. Sosiaalisessa konstruktionismissa kielen ei ajatella heijastavan todellisuutta, vaan todellisuus nähdään kielen kautta rakentuvana. Konstruktionistisesta näkökulmasta kielenkäyttö on toimintaa; sanoilla tehdään asioita, kuten luodaan suhteita, ongelmia ja niihin ratkaisuja sekä herätetään tunteita. Kielenkäytön tutkijoiden keskeinen tutkimuskohde on se, *miten* kielenkäytön avulla toimitaan ja saadaan asioita tapahtumaan.

Widdicomben (1998a) mukaan sosiaalisessa konstruktionismissa identiteetin käsite on muotoiltu uudelleen korvaamaan perinteistä psykologista näkemystä identiteetistä yhtenäisenä ja suhteellisen pysyvänä yksilön ominaisuutena. Sosiaalisessa konstruktionismissa identiteetti nähdään yhtä lailla sosiaalisena kuin yksilöllisenäkin, jolloin se myös eroaa sosiologisesta tavasta ymmärtää identiteetti ainoastaan sosiaalisena ilmiönä. Identiteetti on rakennettavissa sosiaalisesti, ja siten se on joustava ja tilanteittain vaihteleva. Identiteetillä ei siis viitata siihen, mikä tai millainen joku on, vaan se liittyy ihmisen sosiaaliseen toimintaan. Identiteettejä voidaan käyttää eri tarkoituksiin; ne saattavat tulla esiin bisnesmenettelytapojen perusteluksi, syyllisyyden tai vastuun kohdentamiseksi, syyttämiseksi tai puolustamiseksi tai muiden identiteettien mobilisoimiseksi. Jokisen ja Juhilan (1999) mukaan identiteettikäsitteellä viitataan siihen, miten ihmiset kielenkäytössään rakentavat itsestään ja toisistaan tilanteittain vaihtelevia ja moninaisia määrityksiä. Madillin ja Barkhamin (1997) mukaan identiteetti on kuvaus, joka vaihtelee kontekstin mukaan perinteisten kulttuuristen merkitysten sisällä. Tämä identiteetin määrittely pohjautuu Daviesin ja Harrén (1990) määrittelemään subjektiposition käsitteeseen. Subjektiposiitiolla Davies ja Harré viittaavat siihen, että henkilökohtainen identiteetti voidaan ymmärtää sen mukaan, miten henkilö tätä identiteettiä rakentaa kielessä ja keskustelussa. Woofittin ja Clarkin (1998) mukaan diskurssi-identiteetit (discourse identities) ovat puhujan statuksen luonnehdintoja suhteessa meneillään olevaan puheentuottamiseen, ja ne nousevat puheen kehityskaaresta

ja organisoitumisesta. Ne eivät ole pysyviä, vaan vaihtelevat puhujan kulloisenkin statuksen mukaan.

Haastattelu on yksi vuorovaikutuksen muoto, jossa haastateltava pyrkii rakentamaan itselleen tietynlaista identiteettiä (esim. McKinlay & Dunnett, 1998; Widdicombe, 1998b). Haastateltavan tulee tehdä ratkaisuja sen suhteen, millaisessa positiossa haastateltava itsensä haastattelun kuluessa kuvaa ja millä tavoilla. Tässä oleellisiksi nousevat Heritagin (1984) kuvaamat vierusparit, joilla tarkoitetaan puheenvuorojen vahvoja kytköksiä. Vieruspareja ovat esimerkiksi kysymys–vastaus, tervehtiminen–vastatervehdys, syytös–puolustus tai pyyntö–suostuminen. Tällaisia vuorovaikutuksen asetelmia Suoninen (1999a) kutsuu Gergeniä lainaten kulttuurisiksi tansseiksi, koska niiden kirjo on kulttuurisesti annettu ja aloitteet ovat tanssin tapaan sellaisia, että toinen osapuoli voi joko lähteä mukaan tai antaa pakit.

Suonisen (1992) mukaan lievätkin jännitteet voivat olla oleellisia puheenvuorojen tulkinnassa. Perheenäidin puhetta tutkiessaan Suoninen löysi puheesta erilaisia repertuaareja ja repertuaareja vastaavia identiteettejä. Eri repertuaarien hallintaa tarkastellessaan Suoninen kiinnostui aineistokohdista, joissa haastateltava suhtautui haastattelijan puheenvuoroihin kriittisinä huomautuksina jonkin sellaisen repertuaarin näkökulmasta, jota ei itse ollut käyttänyt. Näitä kohtia Suoninen kuvaa Silvermanilta (1987) lainatuin käsittein syytös–vastatodistelu -pareiksi (charge–rebuttal sequences). Haastateltavan tulkinta mahdollisen syytöksen tai kritiikin olemassaolosta ei edellytä sitä, että haastattelija olisi ollut objektiivisessa mielessä syyttävä; syytös- tai kritiikkifunktion olemassaoloa voidaan analysoida vain haastateltavan vastauksista.

Suoninen (1992) kuvaa tutkimuksessaan myös itsetodistelua, joka on haastateltavan omasta puheesta nousevaa puolustautumista. Itsetodistelu tiettyyn näkökulmaan liittyen nousee haastateltavan oman puheen logiikasta vastapooliksi jollekin toiselle näkökulmalle: ”hän ikään kuin kertoo omasta halustaan vielä jonkin täydentävän näkökohdan” (Suoninen, 1992, 71). Analyttisessä mielessä tämä halu nousee pikemmin kulttuurista kuin yksilöstä itsestään. Puhe suhteutuu tällöin kulttuurisesti konventionaalisiin kielen käytön repertuaareihin ja käy näin ollen keskustelua kulttuurin kanssa. Olennaista kulttuurin vaikutuksen analysoimisessa on tarkastella sitä, mitkä repertuaarit ovat niin voimakkaita, että niihin halutaan antaa selityksiä ilman tilannekohtaisia vaatimuksiakin.

Suonisen (1992) tutkimuksessa eri repertuaarien hallinnan lisäksi haastateltava pyrki osoittamaan puheessaan kokonaishallintaa, jolla tarkoitetaan ongelmien ja ristiriitojen

hallintaa elämässä yleensä. Kokonaishallinnan vaatimus nousee niin ikään kulttuurista. Hallitsemattomuutta viestivän puheen jälkeen haastateltava käytti systemaattisesti joko 1) hallintapuhetta sisältävää itsetodistelua, 2) hallinnan tarpeellisuuden kumoavaa uhripuhetta tai 3) hallinnan puutetta lieventävää normaalistamista. Uhripuheessa omasta tahdosta riippumattomat syyt aiheuttavat henkilön voimattomuuden. Uhripuhe viestittää välillisesti kulttuurin käsitystä siitä, että vastuu kuuluu vain sille, joka voi itse vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Normaalistamisen tarkoituksena on vankentaa hallinnan vaikutelman kannalta heikoimpia puheen kohtia. Normaalistamalla rakennetaan siten vaikutelmaa hallinnan tyydyttävästä tasosta, kun taas uhripuheen avulla kokonaishallinnan veloitteesta voidaan vapautua. Uhripuheen tavoin normaalistamispuheessa välittyy viesti siitä, että kulttuurissa riittävän yleisinä esiintyvät puutteet ovat hyväksyttäviä. Suoninen puhuu tutkimuksessaan myös ylinormaalistamisesta ja siihen liittyvästä rikkauspuheesta, jolloin normaalistaminen viedään puheessa pidemmälle niin, että hallitsemattomasta tilanteesta muodostuukin myönteinen vaikutelma. Tällöin puheessa korostetaan usein tilanteesta oppimista.

Kokonaishallinnan vaikutelmaa voidaan Suonisen (1992) mukaan tukea sovittamalla eri repertuaarien välisiä ristiriitoja. Ristiriitojen ratkaisemiseksi käytettyjä keinoja olivat mm. ihmismielen kuvaaminen kerroksittaisena, toiveiden ja reaali maailman välisten erojen kuvaaminen, itsensä kategorisoiminen yleisesti tunnettuihin luokkiin, ristiriitojen sovittaminen ehtolauseella, eri puolien kuvaaminen toisaalta-toisaalta -puheella sekä aikaulottuvuuden käyttäminen. Myös Gilbert ja Mulkay (1984) ovat esittäneet tutkiessaan tieteilijöiden kielenkäyttöä hyvin samantapaisen Suonisen (1992) aikaulottuvuuteen verrattavissa olevan ristiriitojen sovittamisen keinon (the truth will out -device).

Sacksin (1972) mukaan jokapäiväisessä elämässä tarvittava tieto on järjestäytynyt kategoriajoukoiksi (membership categorisation devices), joita on mahdollista käyttää sosiaalisen todellisuuden ymmärrettäväksi tekemiseen monin eri tavoin. Keskusteluun osallistujat käyttävät keskustelussa usein kategorijäsenyyteen pohjaavia keinoja rakentaakseen toisia ja heidän toimintaansa tietynlaiseksi. Tämä tapahtuu tunnistamalla kategoriajoukkoja ja kategorisointikeinoja, joita voidaan käyttää osallistujien selonteoissa koskien itseä, toisia ja heidän toimintaansa. Turnerin (1987) esittämän itsen kategorisoinnin teorian (self categorization theory) mukaan identiteetin muodostamisessa sosiaaliset luokat toimivat itsen ymmärtämisen välineinä.

Itseen ja identiteettiin liittyviä kysymyksiä voidaan McKinlayn ja Dunnetin (1998) mukaan tutkia hedelmällisesti kiinnittämällä huomiota selontekoihin, joita ihmiset

tarjoavat reaktioina eri keskustelunaiheisiin. Oleellisia ovat erilaiset vuorovaikutuksessa esiin nousevat diskursiiviset mekanismit, joita ihmiset käyttävät selvitellessään identiteettiin liittyviä ongelmia. McKinlay ja Dunnett tutkivat aseenkantajien identiteetin rakentumista haastattelupuheessa. He tutkivat retorisia keinoja, joilla aseenkantajat kuvasivat itseään yhtä aikaa sekä väkivallattomina että henkilöinä, joilla on mahdollisuus ihmisen tappamiseen. Yhtenäisen identiteetin muodostamiseksi he käyttivät ryhmäkategorian (group category formulation work) sekä vastakohtaisparin (development of contrastive pair) muodostamista. Ryhmäkategorian muodostamisen tarkoituksena on erilaisten sosiaalisten kategorioiden purkaminen ja sitä kautta yhden ainoan, yksilöistä muodostuvan yhtenäisen ryhmäkategorian muodostaminen. Tällöin kaikki ihmiset nähdään yksilöllisinä ja omat mielipiteensä omaavina, jolloin ongelma kahteen toisilleen vastakkaiseen kategoriaan liittymisestä ikään kuin katoaa. Vastakohtaisparin muodostaminen on keino esittää itsensä vastakkaisessa positiossa suhteessa toisiin tuoden samalla oma positio esiin positiivisessa valossa. Myös Atkinson (1984) ja Lawrence (1996) ovat tutkimuksissaan havainneet samankaltaisten retoristen keinojen käyttämistä. Vastakohtaisparin kehittämisen taustalla on Sacksin (1972) esittämä ajatus tietynlaisen toiminnan yhteydestä tiettyyn kategoriaan. Sacksin mukaan itsensä luokittelu vastakkaiseen kategoriaan tuo mukanaan myös tietynlaiset lataukset tämän kategorian sekä siihen liittyvän toiminnan positiivisuuden tai negatiivisuuden suhteen.

Widdicomben (1998b) tutkimuksessa haastateltujen eri nuorisoryhmiin kuuluvien nuorten ongelmaksi muodostui ratkaista ristiriitaa yksilöllisyyden tunteen korostamisen ja tiettyyn kategoriaan kuulumisen välillä. Diskursiivisena ratkaisuna haastateltavat toivat esiin kuvauksia itsen ja muiden välisistä erilaisuuksista ja samankaltaisuuksista. Tämä mahdollisti itsensä kuvailun tiettyjen sosiaalisten ryhmittymien perusteella, mutta kuitenkin välttämällä tiettyjä ryhmittymien mukana tulevia omaan itseen liittyviä sisältöjä tai merkityksiä. Ryhmään kuulumisesta huolimatta nuoret korostivat omaa yksilöllisyyttään kuvaamalla tiettyjä erilaisuuksia omien ja ryhmään kulttuurisesti liitettyjen ominaisuuksien välillä.

Goffmanin (1986) mukaan yhteiskunta muodostaa ihmisistä kategorioita ja määrittää, mitkä ominaisuudet tiettyyn kategoriaan kuuluville henkilöille ovat tavallisia. Vieraan ihmisen tavatessaan ihminen normatiivisten odotusten kautta arvioi, mihin kategoriaan vieras kuuluu ja mitä ominaisuuksia hänellä näin ollen todennäköisesti on. Niitä, jotka eivät negatiivisesti poikkea oletetusta stereotyyppiä, kutsutaan Goffmanin mukaan

normaaleiksi. Goffman erottaa toisistaan virtuaalisen ja aktuaalisen sosiaalisen identiteetin. Virtuaalinen sosiaalinen identiteetti muotoutuu sen mukaan, mitä ominaisuuksia muut arvioivat tietyllä henkilöllä olevan. Aktuaalinen sosiaalinen identiteetti puolestaan tarkoittaa niitä ominaisuuksia ja kategorioita, jotka todellisuudessa liittyvät kyseiseen henkilöön. Leimaaminen (stigma) on yksi tapa, jolla virtuaalinen ja aktuaalinen sosiaalinen identiteetti eroavat toisistaan. Leimattuina ryhminä Goffman käsittelee teoksessaan esimerkiksi vammautuneita, kuuroja, sokeita ja sairaita sekä myös nuoruusikäisiä. Kaikilla leimatuilla (tiettyyn ryhmään luokitelluilla) yksilöillä on Goffmanin mukaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa esiintyvää epävarmuutta omasta statuksestaan; uudessa vuorovaikutustilanteessa ei koskaan voi etukäteen tietää toisen asenteesta itseään kohtaan – hyväksyykö toinen hänet vai ei. Epävarmuus ei nouse ainoastaan leimatun henkilön epävarmuudesta sen suhteen, mihin kategoriaan hänet liitetään, vaan myös siitä, mihin kategoriaan sijoittuminen on sosiaalisesti suotavaa. Goffman kuvaa leimatun henkilön ”sydämessään tietävän muiden tuomitsevan hänet leiman takia”. Tällöin leimatun henkilön liittämisen johonkin muuhun, kuin leiman edellyttämään kategoriaan on hankalaa.

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme identiteetin rakentumista perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten haastattelupuheessa. Identiteetin diskursiivinen rakentuminen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja eri kategorioihin liittyen on jokapäiväinen, kaikille ihmisille tyypillinen ilmiö. Tätä tutkimme ennalta oletetun ryhmän – perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten – puheessa. Vastaavanlaista tutkimusta ei perheväkivaltatutkimuksen piirissä ole aiemmin tehty. Aiempiin perheväkivaltatutkimuksiin verrattuna diskurssianalyttinen lähestymistapa nuorten puheeseen perheväkivaltakokemuksista voi tuoda esille uusia, arvokkaita näkökulmia perheväkivaltailmiöstä ja sen vaikutuksista väkivaltaisissa perheissä eläneisiin nuoriin. Nuoruusikäisten huomiointi perheväkivaltatutkimuksen piirissä voi tuoda esille myös uudenlaisia välineitä ja näkökulmia nuorille suunnattujen hoitomallien kehittelyyn ja suunnitteluun.

2. MENETELMÄ

2.1. Tutkimushenkilöt

Tutkimushenkilöinäimme oli kuusi lapsuuden perheessään väkivaltaa kohdannutta nuorta, joille kullekin teimme yksilöhaastattelun koostuen kahdesta haastattelukerrasta. Yhden nuoren haastattelut koostuivat kolmesta haastattelukerrasta. Haastatteluista pääosa toteutettiin Suomen mielenterveysseuran tiloissa. Kaksi nuorta haastateltiin eri tiloissa: toisen nuoren haastattelukerrat toteutettiin Jyväskylän psykologian laitoksella, toisen Jyväskylän kaupunkiseurakunnan tiloissa. Haastateltavat valikoituivat Jyväskylän kaupunkiseurakunnan erityisnuorisotyön perheväkivaltaan liittyvän projektin, Jyväskylän Kotona turvassa -projektin sekä Jyväskylän Nuorten palvelukeskuksen kautta. Tutkimukseen osallistuvat nuoret olivat osallistuneet perheväkivaltaa kohdanneille nuorille suunnattuihin keskusteluryhmiin sekä yksilökeskusteluihin työntekijöiden kanssa. Yksi nuorista oli osallistunut ainoastaan yksilökeskusteluihin. Osalla nuorista yksilö- tai ryhmäkeskustelut olivat jo loppuneet ja osalla ne olivat alkuvaiheessa. Projektityöntekijät Kriko Huhta ja Eero Pyykkö sekä Nuorten palvelukeskuksen työntekijä Mira Jalonen kertoivat perheväkivaltaa kohdanneille nuorille asiakkailleen tutkimuksestamme sekä jakoivat heille laatimamme saatekirjeet (liite 1) ja tutkimussopimukset (liite2). Saatekirjeen tarkoituksena oli kertoa pro gradu -tutkimuksestamme sekä motivoida nuoria osallistumaan haastatteluamme. Saadaksemme käsitystä siitä, minkälaisiin hoitokeskusteluihin tutkimukseemme osallistuvat nuoret olivat osallistuneet, haastattelimme ennen aineistonkeruuta yllä mainittuja työntekijöitä heidän työskentelytavoistaan.

Tutkimushenkilöistä kaksi oli nuoria miehiä ja muut neljä nuoria naisia. Tutkimushenkilöiden iät vaihtelivat 15–19 ikävuoden välillä. Tutkimushenkilöistä kaksi kävi peruskoulua, kaksi lukiota ja kaksi oli ammatillisessa koulutuksessa. Tutkimushenkilöistä kaksi asuivat lapsuuden perheessään ja loput neljä olivat muuttaneet pois lapsuuden kodistaan asuen haastatteluhetkellä itsenäisesti. Kaikkien tutkittavien osalta heidän kohtaamansa perheväkivalta oli loppunut. Osa tutkittavista oli todistanut (ts.

kuullut tai nähnyt) perheväkivaltaa ja osa heistä oli itsekin joutunut sen kohteeksi tai käyttänyt itse väkivaltaa. Perheväkivallan kesto, tiheys ja laatu vaihtelivat jokaisen tutkittavan kohdalla.

2.2. Aineistonkeruu

Suunnitellessamme pro gradu -tutkimustamme ajatuksenamme oli alun pitäen videoida ja ääninauhoittaa Jyväskylän kaupunkiseurakunnan erityisnuorisotyön projektin puitteissa järjestetyn perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten keskusteluryhmän tapaamiset ja käyttää tätä materiaalia tutkimusaineistona. Ajatuksenamme oli tavoittaa mahdollisimman luonnollista puhetta perheväkivaltaan liittyen. Koska kyseiseen ryhmään osallistuvat nuoret eivät antaneet lupaa tapaamisten nauhoittamiseen, päädyimme keräämään aineistomme haastattelemalla ryhmä- ja/tai yksilökeskusteluihin osallistuneita nuoria. Tutkimukseen osallistuvien nuorten osallistumista joko yksilö- tai ryhmäkeskusteluihin pidettiin tärkeänä, koska halusimme kerätä tietoa myös itse hoitokeskusteluista sekä nuorten kokemuksista niihin liittyen. Tutkimuksemme alkuvaiheessa suunnittelimme yhdessä Jyväskylän kaupunkiseurakunnan erityisnuorisotyön projektin, Kotona turvassa -projektin ja Nuorten palvelukeskuksen työntekijöiden kanssa heidän nuorille asiakkailleen suunnatut saatekirjeet. Saatuamme nuorilta heidän suostumuksensa tutkimukseemme sekä samalla heidän yhteystietonsa, otimme heihin yhteyttä puhelimitse haastatteluajankohtien sopimiseksi.

Tutkimuksen alkuvaiheessa perehdyimme lisäksi aihetta käsittelevään kirjallisuuteen ja aloitimme haastattelurungon laadinnan. Haastattelurungon loimme lukemamme kirjallisuuden ja oman mielenkiintomme pohjalta teemahaastattelun (Hirsjärvi & Hurme, 2000; Kvale, 1996) periaatteita noudattaen. Teemahaastattelun lähtökohtana on Hirsjärven ja Hurmeen (2000) mukaan se, että haastateltavan tiedetään kokeneen jonkin tilanteen, josta tutkija on kiinnostunut. Ennen varsinaisten haastattelujen toteuttamista tutkija tutustuu aiheeseen mahdollisimman monipuolisesti ja tämän taustatietonsa pohjalta laatii haastattelurungon. Haastattelurungossa jokin näkökohta on lyöty lukkoon ennalta, mutta ei kaikkia. Haastattelu suunnataan tutkittavien subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, joita tutkija on ennalta analysoinut. Haastattelujen aihepiirit ovat samat kaikille

haastateltaville. Teemahaastattelulle on ominaista ns. suppilotekniikka, jolloin haastattelija etenee laajoista kysymyksistä täsmällisempiin ja rajatumpiin. Haastattelija muodostaa lisäkysymyksiä pohjautuen haastateltavan edelliseen vastaukseen ja syventää tällä tavalla haastateltavan antamia vastauksia (Hirsjärvi & Hurme, 2000).

Tarkoituksenamme oli laatia haastattelurungosta joustava ja avoin mahdollisimman laajan ja monipuolisen aineiston keräämiseksi. Haastattelurunkoa suunnitellessamme tarkoituksena oli muotoilla teemojen avauskysymykset neutraaleiksi, jotta ne vaikuttaisivat mahdollisimman vähän haastateltavien antamiin vastauksiin (ks. Suoninen, 1992). Koska kyseistä aihetta ei aiemmin ole tutkittu, ajattelimme monipuolisen haastattelun tarjoavan mahdollisuuksia valita ja tarkentaa tutkimusaihetta sen mukaan, mikä aihe tai asia aineistomme kautta näyttäytyy keskeisenä. Tarkoituksenamme haastatteluissa oli kartoittaa 1) nuoren senhetkistä elämäntilannetta ja sosiaalista verkostoa, 2) perheväkivaltakokemuksia ja niiden laatua, tiheyttä, ajankohtaa, 3) perheväkivallan koettuja vaikutuksia eri elämänalueilla, 4) kokemuksia yksilö- ja ryhmäkeskusteluista, joihin nuoret ovat osallistuneet, 5) ajatuksia perheestä, perheenjäsenistä, itsestä, parisuhteesta, avioliitosta ja sukupuolirooleista, 6) ajatuksia väkivallasta yleensä sekä 7) ajatuksia omaan tulevaisuuteen liittyen. Käyttämämme haastattelurunko on liitteenä 3. Sosiaalisen verkoston kartoittamisen apuna käytimme mukailtua versiota Forsbergin (1998) teoksessaan esittämästä verkostolomakkeesta, jonka kautta pyrimme saamaan konkreettisen käsityksen nuoren sosiaalisesta verkostosta. Lisäksi ajattelimme lomakkeen täyttämisen lieventävän haastateltavien mahdollista alkujännitystä ja toimivan helppona tutustumiskeinona. Käyttämämme verkostolomake on liitteenä 4.

Ennen varsinaisten haastattelujen aloittamista kehitimme haastattelurunkoa ja haastattelutekniikkaamme tekemällä harjoitushaastattelut kahdelle psykologian opiskelijalle, jotka esiintyivät perheväkivaltaa kohdanneina nuorina. Seuraavaksi teimme haastattelut kahdelle tutkimushenkilölle, jotka järjestyivät Jyväskylän kaupunkiseurakunnan erityisnuorisotyön projektin kautta. Käsittelimme molempia kahdelle tutkimushenkilölle tekemistämme haastatteluista aluksi harjoitushaastatteluina, jotka sisällytimme kuitenkin analyysivaiheessa osaksi varsinaista tutkimusaineistoamme. Roolihenkilöille tekemissämme haastatteluissa molemmat toimivat kerran haastattelijana ja kerran sivusta seuraajana toisen haastattellessa roolihenkilöä. Muiden haastateltavien kohdalla paikalla oli ainoastaan toinen tutkijoista haastattelijana. Haastateltavien määrä oli jaettu haastattelijoiden kesken tasan.

Haastatteluissa etenimme haastateltavien ehdoilla pitäen kuitenkin mielessä ennalta suunnitellun haastattelurungon. Suunniteltuihin teemoihin siirryttiin ennalta sovittujen avauskysymysten kautta, mikäli haastateltava ei spontaanisti alkanut kertoa teemaan liittyvistä asioista. Pyrimme esittämään sekä avauskysymykset että muut puheenvuoromme mahdollisimman neutraalisti liittämättä omia tai haastateltavien puheenvuoroja automaattisesti perheväkivaltaan. Poikkeuksena tähän olivat perheväkivalta-teemoihin liittyvät avauskysymykset, joiden tarkoituksena luonnollisesti oli kartoittaa perheväkivaltakokemuksia. Teemojen järjestys vaihteli huomattavasti eri haastateltavien kohdalla ja niitä käsiteltiin myös päällekkäin siirtymällä välillä toiseen teemaan ja palaamalla taas takaisin edelliseen. Toisella haastattelukerralla tarkoitus oli syventää ja tarkentaa ensimmäisessä haastattelussa esiin tulleita asioita sekä käydä läpi teemat, joita ensimmäisellä haastattelukerralla mahdollisesti ei vielä oltu käsitelty.

Sisällöltään eri haastateltavien haastattelut olivat osittain hyvinkin erilaisia. Vaikka haastattelun päätarkoitus oli käsitellä perheväkivaltaa, kävi ilmi, että perheväkivaltaa ei sinällään voi erottaa haastateltaviemme muusta elämästä. Perheväkivalta esiintyi eri haastateltavien puheessa joillakin hyvin suurena, joillakin taas huomattavasti pienempänä osana elämää. Nämä painotuserot, erilaiset elämäntilanteet ja elämänhistoria saivat aikaan huomattavaa variaatiota haastateltavien välillä. Myös puhettavat luonnollisesti vaihtelivat. Jotkut haastateltavat kertoivat kokemuksistaan vuolaasti ja spontaanisti, kun taas toiset niukemmin, jolloin haastattelija kyseli ja siten ohjasi haastattelun kulkua enemmän.

Harjoitushaastattelut toteutettiin marraskuussa 2001 sekä helmi- ja maaliskuussa 2002. Varsinaisten haastatteluiden toteutus sijoittui huhti- ja toukokuulle 2002. Teimme yhden haastattelun illassa ja haastattelut kestivät keskimäärin 1 - 1.5 tuntia. Suoritimme haastattelut tutkittava kerrallaan litteroiden aina tehdyn haastattelun ennen seuraavaa haastattelukertaa. Kaikki haastateltavat allekirjoittivat ennen tutkimusta tutkimussopimuksen, jossa antoivat luvan haastatteluiden käyttöön pro gradu -tutkimuksessa. Alle 18 -vuotiaiden tutkittavien kohdalla tutkimussopimuksen allekirjoitti tutkittavan itsensä lisäksi myös toinen hänen huoltajistaan. Osa tutkittavista (sekä alle 18 -vuotiaiden osalta myös toinen huoltajista) allekirjoitti lisäksi Jyväskylän psykologian laitoksen psykoterapian opetus- ja tutkimusklinikan tutkimussopimuksen antaen siten luvan haastatteluiden käyttöön myös jatkossa klinikan työntekijöiden, opiskelijoiden tai tutkijoiden tutkimusmateriaalina.

Koska teemahaastattelu on muita puolistrukturoituja haastattelumenetelmiä vapaamuotoisempi ja antaa myös haastateltavalle mahdollisuuden tuoda esille ennakkoon suunniteltujen teemojen lisäksi muita tutkimusaiheeseen liittyviä asioita (Hirsjärvi & Hurme, 2000), ajattelimme sen soveltuvan diskurssianalyttiseen tutkimukseen strukturoidumpia haastattelumenetelmiä paremmin. Täysin vapaamuotoista haastattelua emme valinneet myöskään siksi, että ajattelimme laajasta ja arkaluontoisestakin aiheesta puhumisen olevan nuorelle helpompaa, mikäli haastattelijalla on etukäteen suunniteltuja teemoja, joista hän haluaa nuoren kertovan. Tällöin pystyimme aineistoon perehtymisen alkuvaiheessa myös paremmin vertaamaan keskenään eri haastateltavien kuvauksia tiettyihin teemoihin liittyen. Koehaastatteluja tehdessämme havaitsimme lisäksi, että haastattelijan tekemät kysymykset ja niiden muoto vaikuttivat huomattavasti siihen, miten ja millaisia asioita nuori vastauksessaan toi esille. Tämän vuoksi pidimme haastattelijan sananvalintojen ja kysymystenasettelujen pohtimista sekä eri haastatteluteemoihin liittyvien avauskysymysten suunnittelua tärkeinä, toisin kuin strukturoimattomissa haastatteluissa on tapana (Hirsjärvi & Hurme, 2000).

2.3. Analyysimenetelmä

Analyysimenetelmänämme käytimme diskurssianalyttistä lähestymistapaa. Jokisen ym. (2000) mukaan diskurssianalyysi tutkii esimerkiksi sitä, miten ihmiset kommunikoidessaan rakentavat toistensa kanssa tulkintoja todellisuudesta sekä erilaisia identiteettejä itselleen ja toisilleen. Se voi tutkia myös sitä, miten ihmiset puheissaan oikeuttavat tai kyseenalaistavat erilaisia asiantiloja ja tekoja, tai miten he luovat tai sulkevat edellytyksiä tiettyjen asioiden toteutumiseksi. Diskurssianalyysi on kiinnostunut rakentuvista tulkinnoista eli kulttuurisista merkityksistä sekä kielellisistä prosesseista, joissa ja joiden kautta merkitykset rakentuvat. Vaikka diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita toimijoista ja heidän tavoistaan jäsentää maailmaa, tulkinnoissa ei kuitenkaan etsitä subjektiivisia merkityksiä vaan niitä kulttuurisia tulkintaresursseja ja käytäntöjä, joita ihmiset käyttävät tehdessään itseään ymmärrettäväksi. Suonisen (1999b) mukaan

diskurssianalyttisesti suuntautunut tutkija ei nimeä teoille ja ilmiöille syitä, vaan tutkimuskohteeksi otetaan ne tavat, joilla toimijat itse kuvaavat asioita.

Widdicomben (1998a) mukaan identiteetin rakentumista voidaan tutkia tarkastelemalla puhevuorovaikutusta. Tärkeää ei ole se, millaisena joku kuvataan, vaan se, miten identiteetti rakennetaan sekä kuvaillaan itselle ja muille. Kun identiteettiä tarkastellaan tästä näkökulmasta käsin, analyttisenä tehtävänä on kuvata keinoja, joilla identiteettejä puheessa kuvataan. Woofittin ja Clarkin (1998) mukaan analysoijan tehtävänä on osoittaa, että puhuja itse käytöksellään (puheessaan) osoittaa suuntautumisen tiettyyn identiteettiin juuri kyseisellä hetkellä. Widdicomben (1998a) mukaan analyysissä voidaan kuvata myös puhekategorioiden ominaisuuksia sekä identiteettien mobilisoimiseksi tarkoitettuja keskustelun teknisiä taitoja. Widdicombe korostaa lisäksi etnometodologista periaatetta, jonka mukaan identiteettiä tulee käsitellä asianosaisen (participant), enemmän kuin analyttikon resurssina. Tällä tarkoitetaan sitä, että puhuessaan puhuja itse rakentaa itselleen tiettyä identiteettiä, joka rakentuu hänen omista lähtökohdistaan ja resursseistaan käsin. Identiteetti on tällöin puhujan, eikä ulkopuolisen tutkijan rakentama kuvaus todellisuudesta.

Analyysissämme tarkastelemme toiminnallisten identiteettien rakentumista haastattelupuheessa. Tutkimuskysymyksemme asettuu diskurssianalyttisen tutkimuksen kentässä jatkumolle merkitykset – merkityksen tuottamisen tavat. Pyrimme siis tutkimuksessamme vastaamaan identiteetin rakentumista koskeviin mitä- sekä miten -kysymyksiin, joista molemmat ovat yhtä tärkeässä asemassa (ks. Jokinen & Juhila 1999; Widdicombe, 1998b). Miten -kysymykseen vastatessamme tuomme esille erilaisia retorisia keinoja, joiden avulla nuoret rakentavat identiteettiään haastatteluvuorovaikutuksen puitteissa.

Hirsjärven ja Hurmeen (2000) mukaan haastattelu on sosiaalinen vuorovaikutustilanne, joka perustuu kielenkäyttöön sekä haastattelijan ja haastateltavan väliseen yhteistyöhön. Koska diskursiivisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita kielenkäytössä esiintyvistä vaihteluista ja ristiriitaisuuksistakin, haastatteluaineisto sopii hyvin diskurssianalyttisen tutkimuksen kohteeksi. Diskurssianalyysissä on kuitenkin Juhilan ja Suonisen (1999) mukaan korostettu niin sanottujen luonnollisten aineistojen vahvuuksia. Luonnollisilla aineistoilla tarkoitetaan aineistoja, jotka ovat syntyneet tutkijasta riippumatta. Niiden suosio perustuu siihen, että se sävykyys ja mutkikkuus, millä merkitykset, retoriset keinot tai vuorovaikutuksen säännönmukaisuudet ovat näissä aineistoissa läsnä, ei ole tavoitettavissa luonnollisten tilanteiden ulkopuolelta. Kuitenkin

ei-luonnollisia, erityisesti haastatteluaineistoja, käytetään diskurssianalyttisissä tutkimuksissa jatkuvasti. Haastatteluaineistot voivat Juhilan ja Suonisen mukaan olla kiinnostavia tutkimusaineistoja tutkittaessa esimerkiksi sitä, mitä haastattelu on vuorovaikutuksena, millaiset kulttuuriset tulkintaresurssit ovat toimijoille mahdollisia tutkittavien teemojen yhteydessä tai miten erilaisia kulttuurisia diskursseja suhteutetaan toisiinsa. Kaikissa näissä käyttötarkoituksissa haastatteluaineistot naturalisoidaan, eli niiden puhetta analysoidaan tutkijan ja tutkittavan välisenä tässä ja nyt tapahtuvana vuorovaikutuksena – ei kuvauksina haastattelutilanteen ulkopuolisista tapahtumista tai asioista (ks. Potter, 1997).

Erityisesti tutkijan itse tekemien haastattelujen analyysissä diskurssianalyttisesti suuntautunut tutkija joutuu Juhilan (1999) mukaan ottamaan tulkitsijan position suhteessa aineistoonsa. Tällöin aineistot näyttäytyvät tutkijalle monenlaisten mahdollisuuksien maailmana, ja niitä on mahdollista kuunnella ja lukea lukuisilla eri tavoilla. Koska itse tekemiään haastatteluja analysoidessaan tutkija on yksi aineiston tuottajista, keskeiseksi nousee analyysin ja aineiston välinen vuorovaikutus. Eräs tapa ymmärtää tutkijan ja aineiston välistä vuorovaikutusta on tarkastella sitä tutkijan oman subjektiivisuuden kautta. Esimerkiksi sen kysyminen, miten tutkijan henkilökohtaiset kokemukset, elämänhistoria tai yhteiskunnallinen asema saavat hänet näkemään aineistosta tiettyjä asioita, voi johtaa syvälliseen itsetutkiskeluun. Tutkija puhuttaa aineistoaan valitsemansa lähestymistavan kautta, mutta nojaa analyysissään kuitenkin vahvasti aineistoon, ja analyysin vihjeiden on löydettävä sieltä.

Aloitimme aineiston analyysin litteroitujen haastattelujen lukemisella. Ajatuksena oli seurustella aineiston kanssa pohtien mitä kunkin nuoren haastattelut lukijalle kertovat. Luimme tekemämme haastattelut ristiin siten, että molemmat lukivat ensin tarkemmin toisen tekemät haastattelut, jonka jälkeen molemmat vielä perehtyivät omiin haastatteluihinsa. Lisäksi kuuntelimme nauhoilta toistemme tekemät haastattelut saadaksemme elävämmän kuvan myös näistä haastatteluista. Haastattelujen pohjalta laadimme miellekartat merkittävimmistä teemoista, joita kunkin haastateltavan kohdalla nousi esille etukäteen laaditusta haastattelurungosta riippumatta. Useiden lukukertojen ja keskustelun tuloksena päädyimme yhteisymmärrykseen neljästä eri teema-alueesta, joiden mukaan jaoinme aineistomme jatkokäsittelyä varten. Teemat, joiden mukaan aineisto lopulta jaettiin olivat 1) elämää kotona, 2) identiteetti, 3) selviytyminen ja 4) ajatuksia väkivallasta. Teemoihin jakamisessa, kuten myös myöhemmissä analyysivaiheissa käytimme apuna Word-tekstinkäsittelyohjelmaa.

Jakaessamme aineistoa teemoihin pyrimme sisällyttämään eri teemoihin aineistonäytteitä mahdollisimman laajasti, mieluummin ottaen epäolennaisia mukaan kuin jättäen mahdollisesti oleellisia kohtia teemojen ulkopuolelle. Koska tarkempi tutkimuskysymyksemme oli kuitenkin tässä vaiheessa vasta kehittymässä, palasimme analyysin myöhemmissä vaiheissakin vielä alkuperäisiin haastatteluihin oleellisten aineistonäytteiden löytämiseksi. Potter ja Wetherell (1995) kuvaavat tällaista prosessointitapaa sykliseksi.

Koska jo aineistonkeruun alkuvaiheessa lähestyimme haastateltaviamme saatekirjeellä, jossa kerroimme tutkivamme kotonaan väkivaltaa kohdanneita nuoria ja heidän kokemuksiaan, aineistomme tarjosi kiinnostavan tilaisuuden tarkastella sitä, millä tavalla nuoret haastattelun kuluessa rakentavat identiteettiään. Haastatteluun tullessaan nuoret olivat siis jo yhdellä tavalla hyväksyneet itselleen tutkijoiden heille tarjoaman perheväkivaltaa kohdanneen nuoren identiteetin. Tarkastelimme aluksi identiteetin rakentumista laajemmin ottaen huomioon kaikki mahdolliset haastattelun kuluessa rakentuvat identiteetit. Identiteettien rakentumista tapahtui läpi kaikkien teemojen, joten jaoimme teemoitellun aineiston puoliksi ja luimme sitä uudelleen tästä näkökulmasta käsin. Merkitsimme muistiin rakennettuja identiteettejä ja niihin liittyviä diskursseja, jotka sitten keskustelun tuloksena yhdistimme. Keskityimme tarkastelemaan sitä, miten perheväkivaltaa käsittelevään haastatteluun tuleva nuori kuvaa itseään joko perheväkivaltaa kohdanneena tai siitä riippumatta. Löysimme aineistostamme kaksi erilaista identiteettiä, joita nuorille haastattelupuheessa rakentui läpi kaikkien teema-alueiden: *perheväkivaltaa kohdanneen* ja *tavallisen nuoren* identiteetit. Nämä kaksi identiteettiä esiintyvät nuorten puheessa kuitenkin vain harvoin toisistaan täysin irrallisina. Läpi haastattelun nuoret näyttivät kamppailevan näiden identiteettien välimaastossa tai rakentavan itselleen molemmista koostuvaa, yhtenäistä ja loogista identiteettiä. Kamppailu ei ollut ristiriidatonta, ja eri haastateltavilla oli havaittavissa sekä yhteneviä että erilaisia tapoja käsitellä tätä ristiriitaa. Aineistostamme esiin nousseita identiteetin rakentumisen tapoja vertasimme lopuksi aiemmissä tutkimuksissa esitettyihin retorisiin keinoihin, ja tätä vertailua pyrimme tuomaan esille tuloksia raportoidessamme. Emme pyri tuomaan haastateltaviamme esille yksilöinä, vaan kuvaamme niitä keskustelullisia resursseja, joita haastattelemamme nuoret aineistossamme käyttävät.

3. TUTKIMUSTULOKSET

Tulososiossa käsittelemme niitä tapoja ja retorisia keinoja, joilla nuoret rakentavat itselleen perheväkivaltaa kohdanneen tai tavallisen nuoren identiteettiä sekä sitä, miten näiden identiteettien yhteensovittaminen nuorten puheessa nousee esille. Identiteetit rakentuvat tutkijan ja haastateltavan välisessä vuorovaikutuksessa, joten sisällöllisten tapojen lisäksi pohdimme luonnollisesti myös niitä vuorovaikutuksellisia tekijöitä, joissa ja joiden seurauksena erilaisia identiteettejä rakentuu. Haastattelemamme nuoret kuvaavat itsensä perheväkivaltaa kohdanneiksi tai tavallisiksi nuoriksi monella eri tavalla. Eri haastateltavien käyttämien tapojen välillä löytyy yhtäläisyyksiä, mutta myös eroavaisuuksia. Myös yksittäisten aineistonäytteiden sisällä käytössä saattaa olla useita erilaisia tapoja rakentaa identiteettiä. Emme pyri tuomaan haastateltaviamme esiin yksilöinä, vaan keskitymme kuvaamaan erilaisten puhetapojen ja keskustelullisten resurssien esiintymistä haastattelupuheessa. Jatkossa käyttämällämme termillä ”perheväkivaltaidentiteetti” tarkoitamme nimenomaan perheväkivaltaa kohdanneen nuoren identiteettiä, mutta tekstin sujuvuuden vuoksi käytämme kyseisestä identiteetistä myös tätä lyhyempää ilmaisua. Haastattelemiemme nuorten nimet, samoin aineistonäytteissä esiintyvät henkilöiden ja paikkojen nimet ovat fiktiivisiä. Transkriptioissa on käytetty merkkejä T ja H, jolloin T tarkoittaa tutkijan puheenvuoroa ja H haastateltavan. Nämä merkinnät toistuvat kaikissa haastatteluissa. Kunkin aineistonäytteen alkuun on merkitty haastateltavan fiktiivinen nimi, alkuperäisen transkription rivinumerot, joilta ote löytyy sekä sulkeissa kyseisen haastateltavan haastattelun numero. Transkriptioissa käytetyt muut merkit ovat:

(2)	tauco, jonka kesto sekunteina
(.)	alle sekunnin mittainen mikrotauko
[päällekkäispuheen alkukohta
]	päällekkäispuheen loppukohta
<u>äänekäs</u>	kova ääni tai painotus
hiljaisesti	hiljainen puhe
kou-	(tavuviiva) kesken jäänyt sana
(epävarma)	(teksti suluissa) nauhalla epäselvästi kuuluva kohta
() (tyhjät sulut)	sana tai puheen jakso, josta ei ole saatu selvää
(())	kaksoissuluissa purkajan huomioita
=	jatkaa suoraan edellisen puheenvuoron perään
---	puheenvuoro tai keskustelu katkaistu aineistonäytteessä
lihavoitu	puheenvuoron kohta, johon erityisesti kiinnitetään huomiota

3.1. Perheväkivaltaa kohdanneen tai tavallisen nuoren identiteetin rakentuminen haastatteluvuorovaikutuksessa – kulttuuriset tanssit

Oleellisiksi identiteetin rakentumisen kuvaamisessa nousevat Heritagen (1984) kuvaamat vierusparit, joista Suoninen (1999a) käyttää nimitystä kulttuuriset tanssit. Haastatteluvuorovaikutuksessa asetelmana on useimmiten tutkijan kysymys–haastateltavan vastaus, mutta myös poikkeuksia löytyy. Jotkut haastateltavat rakentavat itselleen perheväkivaltaidentiteettiä spontaanisti, ilman tutkijan esittämää kysymystä aiheeseen liittyen. Tästä selkeimpänä esimerkkinä näyte *Liisan* ensimmäisen haastattelun alusta:

Liisa 18-46 (1/3):

((nauhoitus alkaa))

T: Eli tohon noin (1) aluks mä ajattelin että (1) mää keräisin sun taustatietoja että mä en muista oonko mää selittäny sulle puhelimessa miten paljon että mitä mä [aion-

H: No ainaki Arto((työntekijä)) on selittäny aika reippaasti et mitä se on tienny (.)

T: Joo (.) nii jus[tii

H: Mää sitte pitkään purnasin et lähenkö mää ylipäätänsä mukaan (.)

T: Ai jaa (.) joo (.) mikä sua epäilytti tai (.)

H: En mää sillee tiä et (2)

T: Tuntuuko nää (.) sillee hankalilta tilanteilta että joutuu kertoa itestää **tommo[sia asioita vai]**

H: [Ei se niinku] siinä mutta (1) mää sillee (.) osaa sitä sanoa mut ku nyt vasta sillee ollaa (1) niinku selvinny se **ongelmien syy että se on luultavasti tässä** (.)

T: Joo=

H: =ku mähä oon käyny (1) niistä kuuennesta asti (1) jonku näköisillä kuraattoreilla ja psykologeilla sun muaalla [niinku]

T: [Joo]

H: (1) Mm (.) ja nyt viimesin et meij äiti sano et vois olla taas hyvä että menisit jonneki mää kiljui sille et meinaat sää et mulla on mielenterveydellisiä ongelmia (.) ((kännykästä häiriötä nauhoituksessa))

T: Joo

H: (3) just sillee et mää räjähdin viime tunnilla että ku (1) --- tunnilla ku katottii jotai (.) videoo missä isä hakkas pientä poikaa (.)

T: [Joo ((kännykästä häiriötä nauhoituksessa))

H: [mää lähin luokasta] itkien veke (.) [mää]

T: [joo]

H: oli et mä en pystyny enää kattoo sitä sen enempää ni =

T: Joo =

H: = opettaja vaa sillee et joo ai jaa ja (1)

T: Joo=

H: =sitte oltii --- tunnilla ni (.) mä aloin siellä huutaa että **nyt riitti et en mää jaks enää näitä että jos mää oon kaiken kokenu itte ni pitääkö mun kattoo niitä vielä** (.)

Liisan aineistonäytteessä perheväkivaltaa kohdanneen nuoren identiteetti tulee spontaanisti esille tilanteessa, jossa tutkija ei ole vielä pyytänyt kertomaan perheväkivallasta. Otteessa näkyy kuitenkin selvästi se, että sekä tutkijalle että

haastateltavalle on selvää, mitä asioita haastattelussa tullaan käsittelemään. Tutkijan puheenvuorossa ”tommosia asioita” ja haastateltavan puheenvuorossa ”ongelmien syy että se on luultavasti tässä” jäävät suhteellisen epäselviksi ilman yhteistä tietoa siitä, mitä asioita tässä tarkoitetaan.

Vierusparit ovat tanssin tapaan sellaisia, että kutsun saatuaan vastaanottaja voi joko lähteä mukaan tai antaa pakit (Suoninen, 1999a). Yksi tapa, jolla nuorille haastattelun kuluessa rakentui perheväkivaltaa kohdanneen identiteetti, oli puhuminen väkivallan seurauksista usein vastauksina tutkijan esittämiin kysymyksiin. Seuraavassa perheväkivaltaidentiteetti rakentuu haastateltavan vastatessa myöntävästi tutkijan tanssiinkutsuun:

Liisa 1961-1982 (2/3):

T: Joo (1) entä (.) nyt (.) mä (.) tarjoon sulle s- (.) täältä vaihtoehtoja tai (.) et o-o-ootko sä huomannu että sillä ois (.) tällä väkivallalla (.) ollu seurauksia tai vaikutuksia sun koulunkäyntiin (.) vapaa-aikaan (.) ihmissuhteisiin

H: (3) Itseasias on ollu (1) siinä suhteessa että (3) no vapaa-aikaa mä kartoin sitä alkoholiä pitkän aikaa (.)

T: Mmm (2)

H: Koulussa oli sinänsä että (.) mä olin todella hiljanen enkä ottanut niinku mihinkää osaa aluks (.)

*T: *Mmm* (1)*

H: ainut vaan sitte siinä että ku mua ei oltu (1) niinku sulle (.) mä en ollu sitä hellyyttä enkä tällast saanu kokee nii mä olin hakenut sitä (1) ekalta luokalta lähtien opettajasta (.)

T: Mmm=

H: =et tosiaan ku äiti ei voinu ni (.) josko opettaja (.)

*T: *Mmm* (3)*

H: Sitte taas just totaa (1) ihmissuhteisiin ni (1) no just se että ku niitä on kavahtanu ja (2) sit on tämä että (.) minuu ei saa lyödä (1)

T: Mmm=

H: =henkilö lentää samantien pihalle kuka koskee muhu (.)

*T: *Mm*=*

H: =ellei se tilanne sit oo semmonen ((naurahtaen)) et se on joku iha älytön kina minkä takia sit on molemmilla nyrkit pystyssä (1)

*T: *Mm*(.)*

H: mut mä en (.) hyväksy sitä että (.) joku lyä mua (.)

T: Joo=

H: =ainakaan syyttä suotta (.)

Otteessa Liisa kuvaa väkivallan seurauksia laajasti eri elämänalueilla rakentaen samalla identiteettiään perheväkivaltaa kohdanneena nuorena. Huomion arvoista on otteen lopussa ilmenevä ristiriitainen ajatus väkivallan hyväksymisestä; itseensä kohdistuvan väkivallan tuomitsemisen jälkeen hän lieventää sitä sanomalla ”ainakaan syyttä suotta”, mikä viittaisi siihen, että hyvän syyn varjolla itseen kohdistuva lyöminen voisi olla sallittuakin.

Yksi nuorten tapa tuoda itsensä esille perheväkivaltaa kohdanneena on korostaa puheessa samanaikaisesti myös omaa pärjäämistään tilanteeseen tottumisen tai

sopeutumisen kautta, jolloin koko tilanne ja sen tuomat vaikutukset ikään kuin katoavat. Tässä on niinkään kyse tutkijan esittämään kutsuun (kysymykseen) vastaamisesta, Suonisen (1999a) käyttämin termein ”saman tanssilajin tanssimisesta”:

Tiia 1146-1166 (1/2):

T: Entä onko tuo väkivalta vaikuttanu (.) tai perheväkivalta vaikuttanu jotenki sinuun ihmisenä tai sinuun itseesi

H: (2) En mä tiiä (1) en mä oikeestaa oo ((hymähtäen)) (.) tuohon on vaikee sanoo ite mitää (.) en mä tiiä (.) no ehkä se joissai asioissa kasvattaa sillee (1) tai noku Paula ((työntekijä)) tässä justii kerra ihmetteli että (.) miten mä yleensäki jaksan koulua tai siis (.) miten mulla menee koulu kuitenkin sillee iha hyvi (.)

T: Mmm (.)

H: Ja kaikkee (.) ku mä oon kuitenkin kokenu aika paljo kaikenlaisia juttuja (.)

T: Mmm (4)

H: Se sillo ihmetteli et miten mä niinku jaksan kaikki jutut ja (.)

T: Joo (.)

H: tai yleensäki (3)

T: Mitä sää vastasit Paulalle

H: (.) En mä tiiä (1) justii noin ((kuiskaten)) (1)

T: Joo ((kuiskaten))

(4)

H: Tai sitte ku mä sanoi sille joskus että (.) tai sit ku (.) oikeestaa se on nii että ne ihmiset jotka ei niinku (.) ne luulee tietävänsä ja on nähny jotai (.) ne luulee että joku on kauheen kauheeta tai yleensäki (.) niinku (.) ihan mikä vaa asia (.)

T: Mmm (.)

H: on kauheen jotai (.) mut sitte (.) jos niinku ite on siinä (.) niin se tuntuu ihan erilaiselta eikä se tunnu ees niin kauheelta (1) tai siis sillee (.)

T: Mmm (.)

H: Tai jos niinku on tottunu siihen (.)

Tutkijan kysymys väkivallan vaikutuksista haastateltavaan itseensä tai siihen, millainen ihminen hän tällä hetkellä on, saa *Tiian* aluksi hieman epäröimään omaa arviointikykyään asiaan liittyen. Hän mainitsee epäröiden yhdeksi perheväkivallan seuraukseksi oman kasvamisensa. Epävarmaan tilanteeseen hän löytää nopeasti ratkaisun työntekijästä, joka on ihmetellyt hänen jaksamistaan koulussa. Tutkijan ja haastateltavan välisessä vuorovaikutuksessa *Tiia* rakentaa itselleen *pärjäävän* ihmisen identiteettiä, ja syy pärjäämiseen löytyy väkivaltaan tottumisen ja väkivallan *normalisoitumisen* kautta. Perheväkivaltaidentiteetti rakentuu siis tässä tutkijan kysymyksen seurauksena, jolloin haastateltava lähtee mukaan ”samaan tanssilajiin” kertomalla väkivallan vaikutuksista. Pärjäävän ihmisen identiteetti rakentuu niinkään tutkijan kysymyksen herättämänä, johon haastateltava pyrkii löytämään vastauksen. *Tiian* kuvaama kasvaminen saa väkivallan seuraukset näyttämään arkielämän hallinnan kannalta positiivisilta ja ylinormaalistetuilta (vrt. Suoninen, 1992). Ylinormaalistamisen merkitystä käsittelemme tarkemmin kappaleessa 3.2.

Pakkien antamisesta tutkijan tarjoamaan ”perheväkivaltahumppaan” hyvänä esimerkkinä toimii ote *Marian* ensimmäisestä haastattelusta:

Maria 562-584 (1/2):

T: no tota (1) **mitä asioita** (.) **sä oot sitte jutellu** (.) **onks ne liittyny näihin väkivaltilanteisiin ihan vai** (2) **minkälaisii asioit sä oot miettiny**

H: (3) no mä oon puhunu niistä (1) **ruokahommista ja kaikista** ku (2) mulla on sillee että (1) **mä oon kauheen laiha** (1) tai no se johtuu siit et **mä oon aina ollu laiha**=

T: =mm=

H: =ja meiän **äitiki on laiha** (1) muttaku (.) mua ärsyttää se että (.) sitte ku mä yritän lihottaa ni sitte jos meiän äitin luona ei oo ruokaa ni (1) sitte tota (1) mä laihun vielä enemmän ---

T: mm (.) mites ku sä sanoit et sä oot yrittäny lihottaa mut ku äidin luona ei oo ruokaa ni sä et oo siinä onnistunu **mutta** (.) **aatteleksä että** (.) **et siihen sun laihtumiseen** (.) **vois olla jotai muita syitä** ((kasetin puoli loppuu, katkon aikana haastateltava mainitsee yhdeksi syyksi stressin ja piirtää koiralle oikean sukupuolen verkostolomakkeeseen))

T: niin sä puhuit siit stressistä ni **minkälaist stressiä sul on ollu** ((oveen koputetaan))

H: (2) **ööö** (3) **kaikenlaista ja sitte ku niitä kouluhommia** niin sitki jos mä vaikka teen tietsikalla jotain tutkielmaa ja (1) sitte (1) Villeki vaa oli kysy tietsikka on siin olohuoneessa

T: mm

H: nii **mää en pystyny oikee keskittymään siinä jos Ville vaikka katto telkkaria siinä** ja (.) mää sanoin sille monta kertaa et voiksää (.) ((ovi kolahtaa)) myöhemmin kattoo tai laittaa hiljsemmalle ni ((koputtaja tulee sisään, haastattelu keskeytyy hetkeksi))

T: nii (.) jatka vaa

H: nii(1) nii (.) ni sit se ei aina (.) uskonu sitä (.) sillee

T: mm

H: se vaan katto siinä ja sitte aina kauheen vaikeeta tehdä kaikkea

T: mm

H: **sittekku mä en joskus saa nukuttua kunnolla ku** (1) **Satu vaikka mölyää siellä tai jotain ku se herää kauheen aikasin** ---

H: ja kaikkee ja sitte (.) tollast noi (1) ei saa joskus nukuttua

T: mm

H: **mut se on** (.) **varmaa aika tavaallista** ((*naurahtaa*))

T: nii

H: **vauvojen kanssa**

Näytteessä Maria rakentaa *tavallisen nuoren identiteettiä* torjumalla tutkijan yritykset liittää asioita perheväkivaltaan. Hän pitäytyy puhumassa ikään kuin *tavallisemmista* ongelmista, kuten laihuudesta. Laihuuskin selittyy puheessa ensin kuvaamalla sitä, että hän on aina ollut laiha, minkä jälkeen vielä sillä, että äitikin on ollut laiha. Kasetin puolen vaihtuessa Maria sanoo yhdeksi syyksi laihuudelleen stressin. Tarkentavan kysymyksen seurauksena stressi selittyy vaikeudella tehdä kotitehtäviä, kun isäpuoli katsoo televisiota vieressä, tai nukkumisvaikeuksista, jotka selittyvät pikkusiskon aamuheräämisillä. Tämänkin Maria arvelee näytteen lopussa olevan ”aika tavaallista vauvojen kanssa”. Tutkijan ennakoajatuksista (kysymyksessä ”onks ne liittyny näihin väkivaltilanteisiin ihan vai”) riippumatta Maria kuvaa ongelmiaan liittämättä niitä millään tavalla väkivaltaan. Suonisen (1999a) kuvaamien kulttuuristen tanssien käsitteillä tätä voisi kuvata *eri tanssilajin tanssimiseksi*; tutkijan kutsuessa haastateltavaa mukaan ”perheväkivaltahumppaan”, haastateltava tanssiikin ”tavallisen nuoren tango”. Ristiriita

esiintyy tutkijan ennako-oletusten ja haastateltavan vastausten välillä, mutta koska haastattelun tarkoituksena oli edetä haastateltavan ehdoilla välttämättä johdattelua, tutkijan jatkokysymykset ovat hienovaraisia ja antavat haastateltavalle mahdollisuuden rakentaa omanlaisen tarinansa. Suuremmasta pakkien antamisesta, jolloin haastateltava ei ollenkaan lähde tutkijan tarjoamaan tanssiin mukaan, esimerkkinä vielä Marian aineistonäyte:

Maria 1209-1205 (2/2):

T: ajatteleksä et näil (.) kokemuksil mitä sul on niinku perheessä ollu (1) ni (.) o- et n (.) aatteleksä et oisko niil ollu vaikutusta (2) siihen minkälainen sä ite oot (.) et miten sä oot muuttunu

H: (3) eeeee varmaanka

(8)

H: ((naurahtaa))

(19)

H: nii ei

Tässä Marialle rakentuu tavallisen nuoren identiteetti kieltämällä perheväkivallan vaikutukset omaan itseen. Ensimmäisen, epäroivän vastauksen jälkeen on pitkä hiljaisuus, jolloin tutkija vaitiolollaan luo odotusta sille, että Maria jatkaisi tai täsmentäisi epävarman kuuloista vastaustaan (ks. Suoninen, 1999a). Maria ei lähde mukaan tutkijan odottamaan vuorovaikutukseen, vaan hiljaisuuden jälkeenkin lopullinen vastaus on hyvin yksioikoinen.

Tavallisen nuoren identiteetti rakentuu haastateltavien puheessa myös muilla tavoilla kuin tutkijan tarjoaman identiteetin (tai tanssilajin) hylkäämisen kautta. Haastateltavat rakentavat tavallisen nuoren identiteettiä esimerkiksi kuvaamalla omaa perhettään tai arkielämäänsä tavallisena:

Tiia 646-653 (2/2):

T: Millasena sä kuvaat teijän perheen ilmapiirin

H: (1) en mää tiää se on sillee ihan hyvä (1) no oikeestaan se on iha tosi kiva (2) tai no en mää tiää no ehkä se johtuu siitäki meijä äiti ja iskä on lähinnä tottunu siihen että mäki mee eikä ne koko aja valita ((ääntä muuttaen)) taasko sinä meet tai (1) ((omalla äänellä)) sillee et jos mää oon maanantaina ja tiistaina ollu jossai ja mää sano (.) tai jos mää oon maanantaina ollu jossai (1) ja on tiistai (.) ja mää sano et no huomenna mää meen sinne (1) ni ((ääntä muuttaen)) älä sitte enää mee loppuviikosta mihinkää (.) niinku enne oli näin (.)

T: [Mjoo

H: Tai ainaki joskus] (.) nyt ne suunnillee kysyy että no nii että mitäs sulla on tänää (.)

Näytteessä Tiia rakentaa tavallisen nuoren identiteettiä kuvaamalla tavallista perhe-elämää liittämättä sitä millään tavalla aiemmin tapahtuneeseen väkivaltaan. Kotona ilmapiiri on ”iha tosi kiva”, koska vanhemmat eivät enää ”koko aja valita” hänen menemisistään, joiden myös voidaan ajatella luonnollisesti kuuluvan nuorten elämään.

Vuorovaikutuksen näkökulmasta tässä toimii neutraali kysymys–vastaus -vieruspari (Heritage, 1984), jolloin kyseessä ei enää ole kutsu tietyn tanssilajin tanssimiseen. Tutkija on havainnut haastateltavan kuvaavan kokemuksiaan tavallisen nuoren identiteetistä käsin, jolloin hän on luopunut turhasta perheväkivaltahumppaan kutsumisesta antaen haastateltavalle mahdollisuuden rakentaa identiteettiään avoimemmin.

Hieman erilainen tapa rakentaa tavallisen nuoren identiteettiä oli joidenkin haastateltavien tapa tuoda puheessaan esille jonkun muun henkilön puhetta, jossa haastateltaville itselleen rakentuu tietynlainen identiteetti. Tämän identiteetin he sitten itse puheessaan torjuvat rakentamalla tilalle tavallisen nuoren identiteettiä. Esimerkki selkeyttänee asiaa:

Pekka 434-442 (1/2):

H: --- me mentii autoo istumaan ja (2) sitte se oli käski mua auttamaan sen (äijin) niinku meille että hän ei huoli sitä ku se on nii päissään että on tulossa vieraita kylään ((naputtelee kynää)) (1) [sillai]

T:

[niinku (.) kuka käski]

H: se Ilpo

T: nii

H: sit mää sanoin sille et ei mul oo (.) tää ei oo mikää mun tehtävä että mä pitäisin äijistä huolta et (se on) sit kuule (.) (hoitaa iha ite jos sää aiot olla niinku) mun isä tai (.) yrittää olla ees jotaki (1) se on sun tehtävä (3) ((naputtelee kynää)) sit se ei vaan nii (1) se jan- jatko vaa sitä tankkaamista että kyl sää nyt otat tän (1) et en mää voi ottaa mulla meni sitte hermot ja mää paukasin vaa lähin ovet paukkuen siitä---

Pekka 556-562 (1/2):

T: mm (.) milt sust (.) tuntu ne tilanteet siin vaihees

H: no kyllä se oli aika (.) sairasta sillee et mä olin kavereiden kans bileissä (1) olin ottanu vähä siinä (1) ite kuppia kanssa ja (.) oltii sillei saunassa ja sitte se ((isäpuoli)) soittaa että nyt tuut taksilla tänne mökille

T: mm

H: että tota tääl on tämmönen tilanne nytte ni mähä enn vittu varmaan tuu lähe sinne tulemaan ettei siin mitää järkee ja

T: mm

H: se just (vahvisti sitte) sitä meininkiä sillei että minä en enää puutu enkä tartu että (2) se on loppu (1) oltava

Pekan aineistonäytteissä tavallisen nuoren identiteetti rakentuu hänen puheessaan isäpuolen hänelle rakentaman *äidistä huolehtijan* identiteetin torjumisen kautta. ”Tää ei oo mun tehtävä”, ”no kyllä se oli aika sairasta sillee”, ”enn vittu varmaan tuu lähe sinne tulemaan” ja muut vastustusta ilmaisevat puheet rakentavat hänelle vahvasti tavallisen, ei vanhempiensa asioista huolehtivan nuoren identiteettiä. Myös ”kavereiden kanssa bileissä oleminen” voidaan nähdä *Pekan* ikäisille kulttuurisesti tyypillisenä käytöksenä, jonka vaihtamista äidistä huolehtimiseen *Pekka* vahvasti vastustaa. Tutkijan rooli on tässä minimaalinen, jolloin haastateltava spontaanisti, ilman tutkijan esittämiä kysymyksiä tai tanssiinkutsuja rakentaa itselleen tavallisen nuoren identiteettiä.

3.2. Identiteetin rakentuminen samankaltaisuuden ja erilaisuuden kokemusten kuvailun kautta – kategorijäsenyyteen pohjautuvat retoriset keinot

Haastattelemamme nuoret rakensivat itselleen erilaisia identiteettejä kuvailemalla samankaltaisuuden tai erilaisuuden kokemuksia suhteessa sosiaalisen verkoston eri ihmisiin, usein suhteessa perheenjäseniin tai ystäviin (vrt. Widdicombe, 1998b). Tukeuduimme samankaltaisuuden ja erilaisuuden kokemusten analysoimisessa Sacksin (1972), Suonisen (1992) ja Turnerin (1987) sosiaalisen todellisuuden kategorisointiin liittyviin teorioihin. Havaitsimme näiden kokemusten kuvailun liittyvän nuorten puheissa tavallisen tai perheväkivaltaa kohdanneen nuoren identiteettikategoriaan asettumiseen ja toimivan siten identiteetin konstruoimisen välineenä.

Kuten yllä on käynyt ilmi, pyrkivät haastattelemamme nuoret rakentamaan itselleen perheväkivaltaidentiteetin ohella voimakkaasti myös tavallisen nuoren identiteettiä. Pyrkimys tavallisen nuoren identiteetin rakentamiseen näyttäisi olevan nuorten motiivina sekä tavallisten että myös perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten identiteettikategorioihin asettumisessa. Löysimme aineistostamme kaksi kategorisointiin liittyvää tapaa rakentaa *tavallisen nuoren identiteettiä*: identiteetin rakentaminen asettamalla itsensä vastakkaiseen identiteettikategoriaan suhteessa väkivaltaa käyttäviin ihmisiin sekä samankaltaisuuden kuvaaminen suhteessa muihin, tavallisiin ihmisiin. Kategorisointiin liittyviä *perheväkivaltaidentiteetin* rakentamisen keinoja löysimme niin ikään kaksi: samankaltaisuuden kuvaaminen suhteessa muihin perheväkivaltaa kohdanneisiin sekä erilaisuuden kuvaaminen suhteessa tavallisiin ihmisiin yleensä. Lisäksi osoitamme, kuinka yllä kuvattuja tapoja voidaan käyttää myös päällekkäin, jolloin rakentuvasta identiteetistä muodostuu lukijalle – ja joissain tapauksissa myös haastateltaville itselleen – ristiriitainen kuva.

Ensimmäinen tapa tuottaa omaa identiteettiään tavallisena nuorena oli asettaa itsensä vastakkaiseen identiteettikategoriaan suhteessa väkivaltaa käyttäviin ihmisiin, jolloin nuorten kertomuksia hallitsivat erilaisuuden kokemusten kuvailut. Erilaisuuden kokemusten kuvaamisen yhteydessä nuorten käyttämä retorinen keino vastasi McKinlayn ja Dunnetin (1998) tutkimuksessa esittelemää vastakohtaisparin muodostamista (vrt. Atkinson, 1984), jolloin oma positio tuotiin esille vastakkaisena ja positiivisena

verrattuna toisiin. Seuraavassa Marian aineistonäytteessä vastakohtaisparin muodostaminen esiintyy yksilöiden, ei niinkään kategorioiden välillä:

Maria 527-531 (1/2):

T: no (.) entäs sitte (.) joku (1) jos aattelee sun niinku (1) perhettä tai (.) jotai tule(.)/vai- sun omia tulevaisuuden suunnitelmia tai sellasia (2) oisko niihin ollu jotai seurauksia tällä ((väkivallalla))

H: (5) no (.) väkivallalla ei mun mielestä ratkase yhtää mitää

T: mm

H: tai mä en ainaska aio mitenkää hakata (.) mitää mun miestä ja ((naurahtaa)) lapsia tai jotai

Vaikka Marian kokemukset perheväkivallasta ovat näissä puheenvuoroissa vahvasti läsnä, väkivallan vastustamisen kautta hänelle rakentuu tavallisen nuoren identiteetti. Omien aikomusten kuvaaminen vastakkaisena suhteessa lapsuuden perheeseen toimii tehokkaana tavallisuuden konstruoinen välineenä. Onhan myös kulttuurisesti suotavaa ja tavallista, ettei nuori tyttö aio ”mitenkää hakata --- mun miestä ja lapsia”.

Alla olevassa otteessa Emma rakentaa itselleen tavallisen nuoren identiteettiä vastustamalla väkivaltaa yleisesti. Hän kuvaa omaa erilaisuuttaan suhteessa nuorisoryhmiin, joiden hän kuvaa käyttävän väkivaltaa *vapaaehtoisesti*. Itsensä hän liittyy samalla vastakohtaiseen kategoriaan suhteessa näihin nuorisoryhmiin:

Emma 870-878 (2/2):

T: mnjoo no mites sit (.) nyt jos aattelee ihan niinku (.) viel tätä (1) väkivaltaa ihan yleensä ni mitä sä ajattelet siitä (.) väkivallasta nii- niinku yleensä

*H: (4) no tietysti mä oon sitä vastaan (1) enkä milläänlailla arvosta *sitä enää ite**

*T: *mm* (3)*

H: enkä ymmärrä (.) esimerkiks minkää (2) skinejen tai natsien touhuja mitä ne tuolla puuhailee (3) emmää niitäkää (1) ihmisiähän neki on mutta (3) emmää ainakaa tue niitten ajattelutapaa

*T: *[mm]**

*H: [enkä] ymmärrä ((niiskauttaa)) (1) miks kukaa ihmine halua vapaaehtosesti *tehä nii**

Mielenkiintoinen sivuhuomio Emman puheessa on väkivallan vapaaehtoisuus, jonka perusteella lukijalle muodostuu kuva siitä, että Emma – vastakohtaiseen kategoriaan kuuluvana – ei itse vapaaehtoisesti haluaisi käyttää väkivaltaa. Muualla Emman puheessa on käynyt ilmi, että hän on itse ollut väkivaltainen ja joutuu taistelemaan väkivaltaisuuttaan vastaan. Tässä hän rakentaa itselleen kuitenkin tavallisen nuoren identiteettiä väkivallan torjumisen kautta sanomalla, ettei ”milläänlailla arvosta sitä enää ite”, vaikka joskus ehkä on arvostanutkin.

Toinen tapa konstruoida itselleen *tavallisen nuoren* identiteettiä oli samankaltaisuuden kuvailu suhteessa muihin, tavallisiin ihmisiin. Tämä nuorten käyttämä retorinen keino on verrattavissa McKinlayn ja Dunnetin (1998) tutkimuksessaan esittämään tapaan tuottaa

identiteettiään ryhmäkategorian muodostamisen kautta. Tämän retorisen keinon mieli näyttäisikin aineistomme kohdalla olevan perheväkivaltaa kohdanneiden ja tavallisten nuorten identiteetikategorioiden rajojen kyseenalaistaminen ja hälventäminen. Tällöin kaikki nuoret voidaan nähdä tavallisina omine yksilöllisine ominaispiirteineen ennemmin kuin edellä mainittujen kategorioiden jäseninä. Tästä esimerkkeinä Tiian ja Pekan aineistonäytteet:

Tiia 334-353 (2/2):

T: Entä (.) mitä (.) sellasia luonteenpiirteitä sä nostasit ittestäs (1) esiin että minkälainen oot luonteeltasi

*H: (.) mä oon outo (1) tai no emmää tiä ((naurahtaa)) (.) kaikki sanoo et mä oon outo tai siis emmää sillee (.) **ketkä ei tunne mua (.) sanoo että mä oon outo (.)***

T: [Mitä se

H: Tai emmää] tiä mä oon aika rohkeeta tai siis sillee (.) ku mua ei tosiaan hävetä huutaa jossai tai tehdä jotai kauheeta tai siis jos mä kämmesen jossai nii mä nauran sille koska eihä (.) mun mielestä siis (.) mä ajattelen niin et jos mä oon jossai keskustassa (.) meillä oli äsken tossa justii yks hauska juttu mutta kuitenkin (.)

T: Mmm

*H: Et siis **mä oon muillekki vaan niinku ihminen toiste joukossa (.)** jos mä kerra kämmesen nii se ei paljo maailmaa liikauta (.) et sit ne vaan ensi kattoo et ai jai ja sit vähän ajan päästä nii ne on unohtanu sen (.)*

T: Mmm=

H: =joku ajattelee et voi että mä en kehtaa enää koskaa mennä tonne ku kaikki muistaa mut siellä (.)

T: Mmm (1)

*H: no ehkä joku ihmine saattaa olla nii mut emmää sitä voi tietää (1) et sillee ja sitte se (.) emmää tiä (.) **mä en ota stressiä kaikista asioista (1)** ja yleensäki mä **ajattelen kauheen käytännöllisesti (1)***

T: Joo (1)

H: Tai sillee ((hiljaa)) (2)

T: Entä miten joku (.) sun parhaista kavereistas kuvais sua että mitä piirteitä nostas esiin

*H: (1) en mä ehkä (.) että mitä Tiinakii on sanonu et mä oon **rento** ja (1) sit mä oon **mukava** ja sit mä **ajattelen aika paljo muita** sillee niinku että (.) yleensäki (.) iha muutte kannalta asioita ja emmää tiä (.) jotai tämmöstä näin*

Tiia rakentaa tavallisen nuoren identiteettiä pitämällä itseään ”vaa niinku ihmisenä toisten joukossa”. Hän kuvaa olevansa kuten kuka tahansa muukin, ennemmin *samankaltainen* kuin poikkeava. Tavallisen nuoren identiteetti rakentuu tässä myös muiden hänelle rakentaman ”oudon” ihmisen identiteetin torjumisen kautta: ”ketkä ei tunne mua pitää mua outona”. Tällöin Tiian puheessa rakentuu myös kuva Tiian persoonallisuuden ja identiteetin kerroksittaisuudesta, jolloin Tiia pohjimmiltaan itse tietää olevansa aivan tavallinen nuori (vrt. Suoninen, 1992). Lisäksi näytteen lopussa Tiia kuvaa kulttuurisesti *tavallisiksi* ajateltavia yksilön ominaisuuksia tai ominaisuuksia, joiden mukaan *yleensäkin* omaa luonnettaan kuvataan.

Pekan aineistonäytteessä tavallisen nuoren identiteetin rakentuminen on tahattomampaa, eikä niin suoraan tutkijan kysymyksen provosoimaa kuin Tiialla:

Pekka 912-933 (2/2):

T: mm (3) n onks sul jotai (.) tulevaisuudensuunnitelmia tai (.) jotai haaveita tai (.) unelmia (.) mitä sä haluisit toteuttaa

*H: no ehkä juuri että ainoastaan se et ku pääsee tuolta lukiosta pois ni pääsis mahollisimman nopeesti niinku (1) jatkaa (1) jatko-opintoihin sillei ettei tarttis jäähä oottamaan *pitkäks aikaa* ---*

T: mm (1) joo (.) onks sul jotai muita semmossii (.) unelmiä tai haaveita jotai (1) muuta ku tohon koulutukseen liittyen

*H: noo eipä nyt oikeestaan sillee että (1) mitä sen ihmeempiä (.) haaveita (1) **normaali ihmisten nyt yleensäki***

Kuvaamalla unelmiaan tai haaveitaan ”ei mitään sen ihmeempiä --- normaali ihmisten nyt yleensäki”, Pekka rakentaa itsestään tehokkaasti kuvaa samankaltaisena kuin kuka tahansa käyttämällä retorisenä keinona itsensä kategorisoimista ”normaali ihmisten” kategoriaan (vrt. Suoninen, 1992). Itsensä liittäminen ”normaali ihmisten” kategoriaan palvelee tässä vahvasti tavallisen nuoren identiteetin rakentumista.

Yksi nuorten tapa rakentaa itselleen perheväkivaltaidentiteettiä oli kuvata samankaltaisuutta suhteessa muihin perheväkivaltaa kohdanneisiin nuoriin, jolloin he samalla liittivät itsensä perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten identiteettikategoriaan.

Tästä esimerkkinä ote Tiian haastattelusta:

Tiia 1131-1143 (1/2):

T: Mikä (.) sinua on erityisesti (.) auttanu siinä (.) että oot saanu Marian ja Leenan kanssa jutella ((viittaa Tiian aiempaan puheenvuoroon))

*H: (1) No en mä oikeestaan tiää (.) ehkä se ku **niitä pystyy sillee purkaa** ja sit ku oli joku niinku (1) tai siis ku **neki kerto mulle niinku kauheesti kaikkee** (.) et sitte ajatteli niinku (.) sillonki vähä sillee erilailla että **ai jaa kappas kun noillaki tollei ja (1) kaikkee** (.)*

T: Mmm (.)

*H: Siis yleensäki sillee että (.) oli sillee niinku että ai jaa että (.) **kiva ku on joku muuki** (.) tai no ei se nyt tottakai oo kivaa mut siis sillee ((hymähtäen)) (.)*

T: Mmm (.)

*H: että **on sitä muillaki** (.) tai sillee ((hiljaa)) (.)*

T: Miltä se tuntu ko (.) sai kuulla että muillaki voi olla

H: (3) Ööö no tota noin (1) toisaalta se oli hyvä mut toisaalta huono (1) toisaalta ajatteli tai en mä mä muista mä ajatteli sillo et voi kauheeta että (.) noilla on oikeestaan ollu paljo kauheempaa ku meillä (.) mut ei toisaalta sitte oo (1)

T: Mmm (.)

*H: Tai sillee ja sitte tota nii nii (3) mm no en mä tiää (.) **oli se sillee oikeestaan ihan (.) rentouttavaa (.) tai sillee ((hiljaa)) (1) tai ei rentouttavaa mutta ehkä helpottavaa (1)***

Tiian havainto siitä, että muillakin kuin itsellä voi olla perheväkivaltakokemuksia, on ilmeisen helpottava ja omaa erilaisuuden tunnetta vähentävä. Samankaltaisuus suhteessa toisiin perheväkivaltaa kohdanneisiin rakentuu tässä samankaltaisten kokemusten kautta ja näkyy Tiian puheessa erityisesti sanoissa ”kiva ku on joku muuki”. Samankaltaiset kokemukset ikään kuin normalisoituvat ja muuttuvat tavallisiksi tässä vertaisryhmässä (vrt. Suoninen, 1992).

Myös kuvaamalla erilaisuutta suhteessa muihin, tavallisiin ihmisiin tai ikätovereihin, jotka eivät ole kohdanneet perheväkivaltaa, haastateltavamme rakensivat itselleen perheväkivaltaa kohdanneen identiteettiä. Perheväkivaltaidentiteettiä pyrittiin haastatteluvuorovaikutuksessa tarkastelemaan nuoren johdolla usein positiivisesta näkökulmasta (vrt. Suoninen, 1992). Myös tällä identiteetin konstruoimisen tavalla on selkeitä yhteyksiä McKinlayn ja Dunnettin (1998) esittämään vastakohtaisparin muodostamiseen. Tästä esimerkkeinä Emman ja Pekan aineistonäytteet:

Emma 594-631 (2/2):

T: no mites (.) miten sä sit kuvaisit sua itteä (1) minkälainen sä oot

*H: (5) emmä oikeen tiää
(10)*

H: ehkä jollain tavalla jotenki (.) erikoine (2) tai mä oo aina vaa- (.) vähä niink- (.) jotenki tienny sen että (1) mä en oo ihan samallinen ku kaikki muut paitsi jokai- vaikka jokaineha me ollaa (1) iha erilaisia

T: mm (1) mikä sussa on (.) sun mielest semmost erilaista

H: (4) mä oon varmaa (.) elämäni aikana ainaki kokenu pal- (.) hirveen (.) paljo enemmän (.) asioita ku (.) monet muut mun (.) sam- samaikäiset ja (2) sit ku katon tätä maailmaa vähä erillailla

T: mm

(6)

T: millä tavalla sä aattelet et sä (.) katot tätä maailmaa eri tavalla

*H: mä oon ainaki huomannu että (1) hirveesti paljo erilaisempi (.) ajatusmaailma ja (2) toiset asiat (1) hyväksyy ehkä (1) erillailla ku (.) sitte muut ihmiset ja (2) ehkä vähän semmonen (1) toiselta (.) vähä riippuu (.) ehkä mielentilastaki et välillä sitte (.) suvaitsevampi (2) niinku just erilaisuutta kohtaan (1) ja sitte taas toisaalta (1) välillä on vähän katkeraki (2) niinä aikoina ku menee tosi huonosti että (1) tuntuu niinku että kaikki on (.) koko maailma on mua vastaan että (2) toisaalta se kaikki mitä mulle on tapahtunu ni on kasvattanu *mua sillee* (3)*

T: mm (.) millä tavalla se on sua (.) kasvattanu

*H: no on must tullu paljo itsenäisempi ja (3) oppinu elämään sillee *vähä itsenäisesti* (1) lapsesta asti joutunu *tekemään kaikkia asioita tai* ---*

*H: *kaikki* (4) just että (2) mulle ehkä semmoset (1) asiat mitkä on toisille (.) tosi suuria ja (.) sellasia (.) jotka tuntuu pahalta niistä (1) ni ei mussa välttämättä (.) enään saa aikaan sellasta reaktioo (1) ku on kuitenkin- (.) kuitenkin kokenu (.) niin paljo kaikkee (.) erilaista et ei (.) en mä voi sanoo että ne ois (.) niinku niitä ei niitä ei voi vähätellä (.) ne on jokaisen (.) omat ongelmat ja ne tuntuu (1) jokaisesta (.) suurelta (.) mutta (.) on mulla vähä (.) erillaiset sitte *ongelmat mitkä (1) tuntuu että* (3) joillekki justiisa (2) joku sellanen että jotta ei oo ikinä haukuttu eikä (1) tehty mitää (.) pahaa ni just semmonen ihminen jota sitte jolle (1) jota haukutaan ensimmäisen kerran sanotaa jotai tosi pahasti ni (2) se voi jollekki melkee olla että (.) ei (.) haluu (.) enää elää (1) mutta (.) mulle sillee se on (.) menee oikeestaa (.) ei sitä enää (1) ees kuule (1) et siitä vaa (.) niinku (1) sen sulkee sillee pois*

Pekka 960-973 (1/2):

H: joskus tuli sit se tilanne et ku niille tuli riita meitä mutsin kanssa ni (3) kaverit s- kaveri jos oli kaveri mukana sillon siinä ni saatto säikähtää aika pahasti sitä juttuu

T: mm

H: sillon mä siinä vaiheessa mä huomasin eka kerran et nyt ei oo kaikki hyvin ku mä istun tyynesti ja sanon et elää nyt huolehi tää on iha normaalia et kohta se mutsi lentää taas pihalle (1)

T: mm

H: pihalle ni myö voiaa jäähä tänne näi ettei se ilpo mulle sano mitää et kyl mutsi menee kotia yöks sitte

T: [mm]

H: [ka]veri vapisi ja tärisi ja ei tiää yhtää mitä se tekis ja mihkä se menis

T: mm

H: ((naurahtaa))

H: ni tää on niinku se ero mistä mä puhun niinku miten se jotenki muuttaa ihmistä sitte ni (niinku kyllä) sinänsä

T: mm

H: oppii käsittelemään tommosia asioita

Emman ja Pekan puheessa esiintyy paljon yhteneviä ajatuksia liittyen omaan erilaiseen ajatusmaailmaan verrattuna heidän kavereihinsa. Vaikka suhteessa ikätovereihin oma identiteetti koetaan huomattavankin erilaisena, asiaan liitetään myös positiivisia puolia. Erilaisuus ei välttämättä tällöin ole leimaavaa tai negatiivista, vaan sillä on positiivisetkin puolensa, kuten se, että on ”oppinu elämään sille vähä itsenäisesti lapsesta asti” tai ”oppii käsittelemään tommosia asioita”. Näin ollen erilaisuus suhteessa ikätovereihin pyritään tuomaan esille oman yksilöllisyyden ja ainutlaatuisuuden korostamisen kautta. Aineistonäytteissä perheväkivaltakokemuksista oppiminen (vrt. ylinormaalistaminen) näyttää johtavan asioiden tavallista parempaan hallintaan, jolloin myös tämä retorinen keino – rakentuneesta perheväkivaltaidentiteetistä huolimatta – saa aikaan vaikutelman tavallisen nuoren identiteetistä (vrt. Suoninen, 1992). Emman aineistonäytteessä tulee esille lisäksi edellä kuvattu ryhmäkategorian muodostaminen kohdassa ”vaikka jokaineha me ollaa iha erilaisia” (McKinlay & Dunnett, 1998).

Seuraavassa aineistonäytteessä esiintyy sekä erilaisuuden kuvaamista suhteessa perheeseen että samankaltaisuuden kuvaamista suhteessa poikaystävänsä, jolloin myös poikaystävänsä identiteetti rakentuu erilaisena suhteessa haastateltavan perheeseen. Kun haastateltava yhtäkkiä puheessaan huomaakin isän ja poikaystävänsä puheiden välillä tiettyä yhteneväisyyttä, myös hänelle itselleen rakentuva, lapsuuden perheeseen verrattuna erilainen identiteetti alkaa horjahdella:

Tiia 1014-1031 (1/2):

T: Entä sitte nyt ku sä sanoit että (.) sää seurustelet ite nii (.) miten sä ajattelet nytten (.) tässä tilanteessa että onko sillä ollu vaikutuksia (.) et kotona äiti ja isä on riidelly nii (1) vaikuttaakse jotenki sun seurustelusuhteeseen tai

H: (1) Ööö (.) no kun tosiaan **Teemullaki on niitä riitoja siellä ollu ku ne on eronnu ne (.) sen porukat ja sillee nii sitte tota (4) ööö se vaa (.) tai no me sovittii sillee et jos on jotai asioita nii ne selvitetään sillee (1) niinku mahollisimma äkkiä (.)**

T: Mmm (.)

H: ja sillee koska **ettei jää sitte mitää ni ei tarvi koko ajan tapella (.)**

T: Mmm (.)

H: Ja muutenki ku se ei tunnu tosiaa kauheen kivalle ja (.)

T: Mmm (.)

H: sillee ja sitte tota (2) yleensäki ku (.) mä oon sille niistä kertonu noista jutuista (1) ja näin nii tota (2) mmm en mä tiiä (.) kyllä mä muistaakseni kerran oon kysyny siltä että (.) sit ku mä sanoin sille iha suoraan et **mää en tosiaan taho sellasta (2) niinku että (.) yleensäkiän samanlaista perhettä ku mikä meillä on (.)**

T: Mmm (.)

H: tai sillee (1) kyllä se sit sano niinku **että ei se koskaa mua löis tai sillee (1) tai yleensäki (.) kyllä mejän iskäki sanoo sillee selvinpäin mut ei se sitte muista niinku niistä mitää (.) jälkeinpäin (.)**

T: Mmm (.)

H: Sit ku se on humalassa (1) nii sehän siinä onki (1) mut sitte tota (.) kuitenkin (.) no en mä tiiä (.) kyl mä sen oikeestaa tiiän että (.) tai siis sillee (3) en mä tiiä ((naurahtaan)) (.) kyl mä tiiän mut en mä tiiä (2)

Tiia kuvaa aluksi puheenvuoroissaan samankaltaisuuttaan suhteessa poikaystävänsä kuvailemalla heidän lapsuudenperheeseen liittyvien kokemustensa samanlaisuutta: ”Teemullaki on niitä riitoja siellä ollu ku ne on eronnu ne sen porukat”. Tämän samankaltaisuuden kokemuksen kuvailemisen yhteydessä Tiia rakentaa itselleen samalla perheväkivaltaa kohdanneen nuoren identiteettiä. Näytteessä näkyy myös Tiian oman erilaisuuden kuvaaminen suhteessa perheeseensä: ”mää sanoin sille iha suoraan et mä en tosiaan taho sellasta niinku että yleensäköön samanlaista perhettä ku mikä meillä on”. Tällöin identiteetin rakentumisessa näyttää painottuvan tavallisen nuoren identiteetti. Näytteen loppuosassa Tiia mainitsee poikaystävänsä sanoneen, ettei ikinä löisi Tiia, jolloin rakentuu kuva nuorten ajattelun yhdenmukaisuudesta. Tällöin myös poikaystävän identiteetti rakentuu erilaisena suhteessa Tiian isään ja samanlaisena suhteessa Tiiaan. Näytteen loppuosassa Tiia huomaa kuitenkin ristiriidan suhteessa isänsä vastaanlaisten ”en ikinä lyö” -lupausten ja isän väkivaltaisen käyttäytymisen välillä. Puheesta nousee epäily siitä, ovatko isä ja poikaystävä sittenkään niin erilaisia, jolloin myös Tiialle itselleen rakentuva identiteetti jää epäselväksi.

3.3. Identiteetin rakentuminen monimuotoisena

Edellä olemme kuvanneet joko perheväkivaltaa kohdanneen tai tavallisen nuoren identiteetin rakentumisen tapoja. Sen lisäksi, että haastatteluun tullessaan nuoret ovat hyväksyneet heille tarjotun perheväkivaltaidentiteetin, heidän puheessaan näyttää esiintyvän voimakasta tarvetta tuoda esille myös tavallisen nuoren identiteettiä. Puheen loogisuuden ylläpitämiseksi nuorten täytyy siis yhdistää kyseiset identiteetit monimuotoiseksi ja ristiriidattomaksi kokonaisuudeksi. Tähän liittyviä vuorovaikutuksellisia ja sisällöllisiä keinoja tarkastelemme seuraavaksi. Aluksi käsittelemme Suonisen (1992) kuvaamiin vastatodistelun ja itsetodistelun käsitteisiin verrattavissa olevia keinoja, jonka jälkeen siirrymme sisällöllisiin identiteetin rakentumisen keinoihin. Näitä ovat identiteetin kuvaaminen 1) konteksti- tai

aikasidonnaisena, 2) kerroksittaisena sekä 3) reaali maailman ja toiveiden väliseen ristiriitaan liittyvänä.

3.3.1. Vastatodistelu

Joissakin tilanteissa havaitsimme haastateltavien rakentavan identiteetistään kaksi erilaista versiota lyhyen keskustelujakson aikana. Tällöin haastateltava näytti ottavan haastattelijan neutraaliksi tarkoitettua puheenvuoron jollain tavalla kriittisenä tai syyttävänä pyrkien vastaamaan tähän kuvailemalla identiteettiään myös vastakkaisesta näkökulmasta aikaisempiin puheenvuoroihinsa nähden. Käännekohtana identiteetin rakentamisessa toimi haastattelijan puheenvuoro. Tämä vastaa Suonisen (1992) ja Silvermanin (1987) kuvaamaa syytös–vastatodistelu -paria. Esimerkkeinä vastatodistelusta esitämme Pekan aineistonäytteen:

Pekka 950-969 (2/2):

T: mm (1) ooksä paljo miettiny (.) sellassii (.) asioita (1) et miten niinku tulevaisuudessa sit (.) sujuu asiat ((ilmaissut aiemmin pelon väkivallasta omassa parisuhteessaan))

H: n oon mää miettiny aika paljo ja (1) sit sillee että (.) ite sitte tajuaa että (1) tarpeeks ajoissa et jos joutus menee sillee että (1) miten sen pystys huomaamaan

T: mm

H: et se on mun mielestä kaikkein tärkeintä

*T: [*mm*]*

H: [()]sitä että* ((kuiskaten))*

(6)

H: että mää en tietäs varmaan mitää kauheempaa tilannetta sillee että jos ois kauhee hyvin (1) hyvä suhde ja tälle kaikki menis hyvin ja sitte oiski se väkivalta siinä mukana ja (1) kumpika ei haluais niinku lähtee pois siitä ni sehän sit jäis siihen kierteeseen vaa

T: mm (2) ooksä keksiny jotai (.) keinoja sit ku s- sä oot miettiny semm- miten sitä pystyis ennakoimaan tai huomaamaan (1) ooksä ajatellu et miten s[itä]

*H: [(*emmä muista/oikeestaa?)] ei mulla oo oikeestaa oo mitään sillee et (1) jären avulla ehkä kaikkein parhaiten () (1) en tiiä (.) (mikä auttaa mikä tyhmää vai??) (2) sitte ni* ((kuiskaten edelliset, ei kuulu kunnolla)) **kontrolloimalla noita tunteita** sillei ettei ainakaa (.) päästä mitää vihaa nii korkeelle*

*T: mm (4) **miten sä yleensä näytät tunteita***

*H: no (.) **miten nyt yleensä näyttää tunteita nauraa itkee***

T: mm

*H: **surulline on ilone***

Aineistonäytteen alkuosassa rakentuu Pekan puheessa perheväkivaltaa kohdanneen nuoren identiteetti ja pelko sukupolvien yli jatkuvasta väkivallan kierteestä. Tämän jälkeen hän pohtii tutkijan kysymyksen seurauksena keinoja, joilla voisi välttää väkivaltakierteeseen jäämisen. Pohdintaa seuraava tutkijan kysymys ”miten sä yleensä

näytät tunteita” näyttää toimivan jonkinlaisena käännekohtana Pekan puheessa: kysymyksen jälkeen hän alkaakin rakentaa itsestään voimakkaasti kuvaa tavallisena nuorena, joka näyttää tunteitaan kuten muutkin ihmiset yleensä. Näytteen loppuosassa esiintyy myös omaan tunteiden näyttämiseen liittyvää normalisointia ”no miten nyt yleensä näyttää tunteita nauraa itkee”, minkä voisi ajatella viittaavan siihen, että Pekka otti tutkijan kysymyksen ikään kuin syyttävänä (vrt. Suoninen, 1992).

3.3.2. Itsetodistelu

Itsetodistelulla tarkoitamme sitä, miten haastateltavat puheessaan toivat esille muitakin kuin haastattelijan kysymysten edellyttämiä näkökulmia. Itsetodistelu tiettyyn identiteettinäkökulmaan liittyen (esimerkiksi tavallinen nuori) näyttäisi nousevan vastapooliksi identiteetin toiselle näkökulmalle (perheväkivaltaa kohdannut nuori) (vrt. Suoninen, 1992). Seuraavassa *Paavon* aineistonäytteessä itsetodistelu näkyy pyrkimyksenä perheväkivaltaa kohdanneen nuoren positiosta seuranneen syyllisyyden lieventämiseen:

Paavo 687-698 (1/2):

T: Joo (2) sää kuvasit aikasemmin näitä eri tilanteita missä sää oot (.) ollu näkemässä tai mitkä on kohdistunu sinuun itseesi nii (.) nii (1) ootko sä pienenä toiminu niissä samanlailla tai onko sulla ollu samanlaisia tunteita ja ajatuksia niissä

(7)

H: No mennä ni- niin pitkiin aikoihin että

(7)

H: kyl- (.) kyl vois sanoa että aika (.) aika pitkälti sama (1) se tilanne o (.) aikalailla ollu aina (.) sama että (.) ja miettiny samoja asioita että miks (.) miks tapahtuu näin (1)

T: Mmm (.)

H: ja oisko itse (.) itse tietenki voinu tehdä että (1)

T: Mmm (.)

H: tai ois pitänykki tehdä ehkä jotai siinä (.)

T: Mmm (.)

H: Tämmösiä (.) asioita (.) päällimmäisenä ehkä miettii (.)

787-795 (1/2):

H: Siis (.) kuten (1) oon itekki joskus sitä yrittäny tavallaa mennä niinku välii mutta (2) se o jostai (.) jostai syytä ei ei s- sitä siin siit ei oo mitää hyötyä tai (.) ei sinne yksinkertasesi voi mennä (1)

T: Joo (.) mitä tarkoitat että (.) ei voi mennä =

H: = Siis (.) noku (.) siinä o (.) se uhka kuitenkin et se (.) voi kohdistua myös itseensä että (.)

T: Joo (1)

H: Varsinki nuorempana ni (2)

T: Sanoit että oot itsekki joskus yrittäny mennä

H: (.) Kyllä jossai määrin mutta se on kuitenkin jääny (.) vois sanoa aina että (.) semmose yrityksen asteelle melkeen että (.) ku ei siihe (.) väliin ei tosiaan (1) uskalla (.) uskalla eikä oo voinu mennä ---

Aineistonäytteessä Paavo kuvaa ensin syyllisyyttään perheväkivaltilanteissa siitä, että ei ole tehnyt mitään, vaikka hänen mukaansa ”ois pitänytki tehdä ehkä jotai” tilanteiden estämiseksi tai lieventämiseksi. Pian tämän syyllisyyspuheen jälkeen Paavo aloittaa itsetodistelun mainitsemalla, että on ”itekki joskus sitä yrittäny tavallaa mennä väliin”. Kokemukseensa vedoten hän kuitenkin monesta näkökulmasta perustelee sitä, ettei ”siihe väliin --- tosiaan uskalla ---- eikä oo voinu mennä”. Nämä perustelut näyttävät ikään kuin ylimääräisenä ja syyllisyyttä vähentävänä itsetodisteluna, jonka voisi ajatella palvelevan tavallisen nuoren identiteetin rakentumista sikäli, että kokemukseensa vedoten Paavo pystyy perustelemaan toimineensa tilanteen vaatimalla tavalla ja sen asettamissa rajoissa niin asianmukaisesti kuin on ollut mahdollista. Syyllisyys, joka saa aikaan Paavon itsetodistelun, nousee kulttuurissa olemassa olevasta moraalista velvollisuudesta auttaa hädässä olevaa (ks. Suoninen, 1992). Itsetodistelu näyttää tässä Suonisen (1992) kuvaamana uhripuheena: ”siit ei oo mitää hyötyä tai ei sinne yksinkertaisesti voi mennä” tai ”ei siihe väliin ei tosiaan uskalla eikä oo voinu mennä”. Tässä uhripuhe välittää selvästi yleistä käsitystä siitä, että vastuu tapahtumista kuuluu vain sille, joka voi niiden kulkuun vaikuttaa.

Itsetodistelun yhteydessä nuorilla esiintyi myös väkivallantekijän käyttäytymisen puolustelemista tai selittelemistä:

Tiia 506-538 (1/2):

T: Sitte mä juttelin tai haluaisin vähä tarkemmin tietää siitä perheväkivallasta eli (1) sä sanoitki että se sun isä on se väkivallantekijä tai väkivaltanen (.) nii millon teillä on alkanu se väkivalta (1) osaaksä sanoo

H: (.) En mä muista ku mä olin niin pieni (1)

T: Mmm (.)

H: Tai ehkä mä muistan siitä (.) en mä tiedä millon mut ehkä mä oisin ollu jotain neljä tai jotain (.)

T: Joo (3)

H: Tai jotain sinne päin (.)

T: Joo (1)

H: Tai ehkä vähä (.) yli tai jotai viis tai kuus (.)

T: Joo (1)

H: Muttako ei oo ihan tarkkaa muistikuvaa ((naurahtaa)) (.)

T: Joo (1) Osaatko sä kertoo nyt (.) tai niinku kertoo että mikä on se mi- (.) asia minkä sä muistat se ensimmäinen juttu

*H: (2) No en mä oikeestaan ku niitä on **niin paljo** en mä ees muista kaikkia (2) tai siis sillee (2)*

T: Tarkoitin niinku sellasta että (.) että sä oot niinku siitä lähtien tienny että teillä on perheväkivaltaa

H: (.) En mä oikeestaan ees muista (1)

T: Joo ((kuiskaten)) (2)

H: Tai muistan jotain missä mä (.) mä olin ehkä jotain (2) kaheksan tai yheksän (1)

T: Joo (.)

H: Nii sillon mä muistan jotain justii että (1) mitä niinku tapahtu yleensäki että (.) kaikenlaisia siis (1)

T: Mmm (1)

*H: Ja yleensäki ja sitte (1) kaikkee ku meidän **isä on humalassa aina sillon** (1)*

T: Joo (1)

H: Ja siis (.) ei se muuten selvinpäin koskaan mitään oo tehny tai lyöny tai yleensäkään mitään (1)

T: Joo (1)

H: Mut sitte humalassa joskus ku (.) ku se (1) riippuu ihan siitä mitä se juo (1) tai siis jos se juo sekasin kaikkee (.) ku sillä ei tosiaan oo mikään kauheen hyvä viinapää ((hymähtäen)) (1)

T: Joo (1)

H: Eikä se juo ussein se juo silleen niinku (.) kyl se juo vieläki mutta (1) saattaa olla joku kuukauden tai (.) yleensä jostain kolmesta viikosta (.) neljään kuukauteen saattaa olla taukoo tai yleensä on (.)

T: Joo (.)

H: Et sit se juo niinku vaikka perjantain ja lauantain (2) tai yleensä perjantain tai (.) jotain vähä lauantaina (1)

T: Mmm (1)

H: Mut ei se muuten (.) sitte (.) ota (2)

Tässä aineistonäytteessä Tiia kuvaa identiteettiään perheväkivaltaa kohdanneena nuorena kertomalla väkivallan alkamisajankohdasta ja väkivallan syistä. Samalla hän myös vastaanottaa tutkijan hänelle tarjoaman perheväkivaltaa kohdanneen nuoren identiteetin, tosin tätä identiteettiä selvästi hälventäen ja siihen ristiriitaisesti suhtautuen. Tiian puheenvuoro tutkijan kysymykseen liittyen alkaa toteamuksella, ettei hän pysty muistamaan perheväkivallan alkamisajankohtaa. Tähän muistamisen vaikeuden ja epätarkkuuden pohtimiseen Tiia käyttää huomattavan osan puheenvuoroistaan. Näytteen loppupuolella Tiia aloittaa itsetodistelun selittämällä isänsä väkivaltaista käyttäytymistä isän runsaan alkoholinkäytön sekä huonon viinapään avulla. Tällöin väkivallan syyt ovat alkoholinkäytössä, mikä puolestaan johtaa siihen, että isää ei voida pitää vastuullisena väkivallasta, jolloin isä näyttäytyy ikään kuin alkoholin uhrina. Tiian pyrkimyksenä on siis isän väkivaltakäyttäytymisen selittäminen alkoholinkäytön avulla leimaamatta isää kuitenkaan alkoholistiksi. Näytteen loppuosassa isän käyttäytymisen selitleminen saa vielä voimakkaamman suunnan; isä ei loppujen lopuksi edes ”juo ussein” ”et sit se juo niinku yleensä perjantain tai jotain vähä lauantaina mut ei se muuten sitte ota”. Tämän itsetodistelun ajatteleminen palvelevan Tiian pyrkimystä rakentaa isästään kuva tavallisena perheenisänä ja sitä kautta myös hälventää omaa identiteettiään perheväkivaltaa kohdanneena nuorena. Suoninen (1992) kuvaa artikkelissaan vastaavaa: perheenjäsenen asettaminen tiettyyn positioon vaikuttaa automaattisesti siihen, millaisena oma identiteetti näyttäytyy.

Seuraava aineistonäyte poikkeaa jossain määrin edellisistä. Tässä aineistonäytteessä esiintyy väkivallan vähättelyä palvelen oman tavallisuuden korostamista haastateltavan kertoessa vuorovaikutuksestaan suhteessa kavereihinsa. Itsetodistelu näkyy tässäkin yhteydessä selvästi haastateltavasta itsestään nousevana tarpeena kuvata itsensä tavallisena:

Pekka 938-952 (1/2):

T: mm (.) no entäs (.) sitte (.) jos aattelee vaik (.) kaverisuhteita ni (.) oisko (.) nää kaikki asiat vaikuttanu s-jotenki sun kaverisuhteisiin

(5)

H: no eipä oikeestaa (.) sillee että (2) kavereiden siis ne on mahoton melkee ymmärtää tota (2) [että]

T: [mm]

H: mää oon kyllä aina kaikille mun kavereille mää oon sanonu että kuka mää oon että mitä mulle on tapahtunu ja (.) mul on tämmönen tää mun elämä ollu ja

T: mm

H: jos ei sitä hyväksy ei k- yleensä kaikki hyväksyy sen et tietenki ettei ne niinku rupee (1) kattoo mitenkää (.) nokan vartta pitki tai mitenkää muute

T: mm

H: että mää (niille) vähättelen sitä ehkä niille niin paljon sit silleen että tää nyt on tämmöstä näin että (1) ei tässä mittää (.) väliä

T: mm

H: vaikka onki (3) käyttäydyn normaalisti ni (1) pääsee pitkälle (1) mut sinänsä kyl mää luulen et siis ei sillä kaverei- kavereihi oo mul oikeestaa mitää merkitystä

Tässä perheväkivaltaa kohdanneen nuoren identiteetti muodostuu suhteessa kavereihin Pekan erilaisuuden kokemusten kuvausten kautta: ”kavereiden --- on mahoton melkee ymmärtää”. Pekan itsetodistelu alkaa puheenvuorossa, jossa hän kuvaa kertovansa aina kavereilleen ”kuka mää oon että mitä mulle on tapahtunu ja mul on tämmönen tää mun elämä ollu”. Erilaisuuden kokemukseen näyttäisi tässä yhteydessä sisältyvän pelkoa omasta leimautumisesta (ks. Goffman, 1986): ”jos ei (kaverit) sitä hyväksy, yleensä kaikki hyväksyy sen et tietenki ettei ne niinku rupee kattoo mitenkää nokan vartta pitki”. Tästä seuraa se, että vuorovaikutuksessa kavereidensa kanssa Pekka pyrkii lähinnä itsestään nousevan tarpeen seurauksena rakentamaan itselleen tavallisen nuoren identiteettiä: ”mää niille vähättelen sitä ehkä niille niin paljon --- käyttäydyn normaalisti ni pääsee pitkälle”. Tällainen tavallisen nuoren identiteetin korostaminen lienee yhteydessä myös leimautumiseen liittyvien pelkojen käsittelemiseen.

3.3.3. Identiteetin aika- ja kontekstisidonnaisuus

Suoninen kuvaa (1992) tutkimuksessaan eräänä ristiriitojen sovittamiseen tähtäävänä keinona puheen erilaisten versioiden sijoittamista aikaulottuvuuden eri osiin. Omassa tutkimuksessamme Suonisen esittämä retorisen aikarajauksen käsite ilmeni laajempaan: havaitsimme nuorten sijoittavan identiteettinsä eri näkökulmia aikaulottuvuuden eri osien lisäksi eri ympäristöihin sekä kuvailevan itsessään tapahtunutta muutosta ajan kuluessa. Nuoret siis hyväksyivät perheväkivaltaidentiteetin tai kuvasivat itseään perheväkivaltaa

kohdanneena tiettyihin tilanteisiin, ympäristöihin tai menneisyyteen liittyen. Muina ajankohtina tai muissa ympäristöissä nuorten puheessa konstruoitui tavallisen nuoren identiteetti. Aika- ja kontekstisidonnaisuuden kautta mahdollistui identiteetin kuvaaminen ristiriidattomasti molemmista näkökulmista käsin.

Pekka 846-877 (1/2):

T: miten sä koet sen sun (.) sun oman (.) tilanteen sitte (1) niinku tavallaan (.) lapsena (.) niinku sun äidin lapsena isän lapsena

H: oman tilanteen

T: mm (.) suhteessa niinku sun vanhempiin

H: nii et siis minkälainen asema mulla oli vai

T: nii

H: perheessä

T: mm

*H: nii (.) no mä tulin varmaa (.) en mä nyt tiää (.) **varmaa iha normaali (1) lapsiha mä olin (1) et ei siinä mitää (3) totaa (1) oliha se aika (.) ku vanhemmat oli huolehtivia ja (.) mun (.) mummi hemmotteli mua yli kaiken aina ja (1) nää tädit Italiasta oo- lähetti mulle aina rahaa ja (2) oli mulla hyvä kuri kova kuri ja (1) käytöstavat piti opetella läpi ja (1) varsinki tän meitä faijan mummin luokse ku meni (.) piti (.) ku mentii ni tota kyllä hirveen niinku hyvin piti käyttäytyä ja (2) faija aina näpäytti jos mä sanoin vähänki väärin jostakin ja (1) tää o- vähä huonosti sanottu toi ja (1) (noin niin no että)***

(7)

*H: **ihan normaali meininki paitsi sit ku se ero tuli ni sit se rupes menee toho Ilpolinjalle että (1) ei enää ollukkaa missää mitää järkee** ((haukotellen))*

T: mm (3) mitä sä tarkotat sil et ei ollu missää mitää [järkee]

H: [siis ka]ikki arvot häipy kokonaa eikä ollu enää

mitää inhimillisyyttä kehissä ja (.) se oli vaa se Ilpon semmonen kylmyys ja (1) oma pikku peli mitä se pelas siinä omalla (.) pikku reviiirillään

T: mm (2) no miten se sun asema sitte (.) minkälainen se oli sitte (.) myöhemmin

H: mm (.) missä vaiheessa

T: no sitte vaikka ku sun (.) äiti alko seurustella Ilpon kans

*H: (3) **mun asemaha oli oikeen korkee** että Ilpo piti sanoo että sinusta tulee sitte uus talon isäntä ja (1) ja lahjo mua hirveesti ja (1) **(mut) kylä mul oli aina se tunne et mä olin niinku renki siinä talossa sillee että mä hoidin niitä asioita mitkä oli hoiettava ja***

(6)

H: tämmöstä

(11)

H: et ei se ilpo mua loppujen lopuks arvostanu vaikka se niin sanoki aina et se vaan piti mut silleen niinku (1) hyvin mukana kuvioissa

Tässä aineistonäytteessä näkyy identiteetin rakentuminen eri tavalla erilaisessa ympäristössä ja eri ajankohtana. Perheväkivalta näyttäytyy ikään kuin vedenjakajana Pekan kuvatessa elämäänsä ennen väkivaltaa ja väkivallan aikana. Ennen perheväkivallan ilmenemistä Pekka kertoo olleensa ”iha normaali lapsi” ja eläneensä perheessä, jossa vanhemmat olivat huolehtivaisia, mummi hemmotteli, tädit Italiasta lähettelivät rahaa ja Pekalla oli ”hyvä kuri kova kuri, ja käytöstavat piti opetella läpi”. Tässä hän rakentaa itselleen selvästi tavallisen lapsen identiteettiä kuvaillen tavallisten vanhempien muodostamaa tavallista perhettä sekä perhe-elämää. Äidin alkaessa seurustella uuden miesystävän kanssa Pekan elämä saakin äkkikäännöksen: arvot ja inhimillisuus katoavat

elämästä perheväkivallan tullessa mukaan kuvioihin. Pekka rakentaa tässä identiteettiään asettamalla puheessaan vastakkain elämänsä lapsuuden väkivallattomassa perheessä sekä elämänsä väkivaltaisessa uusperheessä. Perheväkivaltaa kohdanneen nuoren identiteetti muodostuu näin ollen peilautuen ristiriidattomasti lapsuuden normaalia, tavallista perhe-elämää vasten. Pekan mainitseman ”normaalin lapsen” voisi Suonisen (1992) käsitteitä lainaten ajatella olevan kulttuurinen luokka, joka sisältää moraalisia käsityksiä siitä, miten tulee elää. Tällaisten luokkien käyttäminen kommunikointikeinona on tehokasta nimenomaan niiden tuttuuden vuoksi (Suoninen, 1992).

Seuraava Marian aineistonäyte todistaa perheväkivaltaidentiteetin kontekstisidonnaisuutta:

Maria 23-44 (2/2):

T: jäiks sua mietityttää ne asiat sen jälkee sit mitä sä tääl olit puhunu

*H: (2) nno ei sillee **ku mä oon puhunu niistä nii paljoo ni ei ne enää sillee mietitytä***

T: mm

*H: **päitsi sillon ku mä puhun niistä***

T: joo

H: ni sillo

T: joo

T: onks se (.) sama yleensä sen ryhmä (.) ryhmänki jälkee vai miten se (.) sen ryhmän jälkeen on että (.) mietiksä (.) jos sielä puhutaan asioita ni mietiksä niit sen jälkeen sitte

H: e ((naurahtaa))

T: joo

*H: **eiku ne haihtuu aina** ((naurahtaa)) (1) tai sillee (1) ei niitä oikeestaa t- (.) nii (1) sillee sen jän- jälkeen ei mieli*

T: mm (1) miten ne a- haihtuu

*H: emmää tiä kaikki **muut asiat tulee sitte mieleen***

T: mm (1) no (.) mitä ne muut asiat on (.) mitkä tulee sitte tavallaan sen tilalle

H: =no jos on vaikka menossa kaupungille niinku me mennään yleensä sen ryhmän jälkee sitte (1) kaupungille ni sitte tota (1) ei sihe ennää (.) sillee (.) keskity

T: mm

H: sitte vaa menee kaupungille sillee

T: joo

T: no (.) mites iha yleensä (.) pyöriikö sul nää (.) perheasiat paljo mielessä

*H: (2) **väliillä mut ei ne niin paljoo***

Aineistonäytteessä käy ilmi, että Marian perheväkivaltaidentiteetin rakentuminen on vahvasti sidoksissa tiettyyn kontekstiin, joka tässä tapauksessa on perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten ryhmä. Ryhmän jälkeen Maria näyttää elävän tavallisen nuoren elämää. Edelleen käy ilmi, että perheväkivaltaan liittyvät asiat elävät yleensäkin Marian mielessä lähinnä asiasta puhuttaessa, eivät juurikaan muulloin.

Myös Paavon aineistonäyte todistaa kontekstisidonnaisuutta, tosin eri näkökulmasta kuin yllä kuvattu Marian näyte:

Paavo 301-312 (1/2):

T: Osaatko sanoa tai hakee semmosen muistikuvan että mikä ois semmonen ensimmäinen (1) tilanne tai (.) ajankohta minkä sää niinku ite oot ajatellu että (.) et se (.) se ois tämmöstä henkistä väkivaltaa tai liiallista määräämistä tai rajottamista niinku kuvasit

(5)

H: Se o se on vaikee sanoa (.) ehkä (.) ehkä niinku siis jos vois sanoa (1) **sen jälkeen kun Ouluun (.) on muutettu (.)** *mitähä siitä on aikaa* (3) on siitä (2) onko siitä nyt kaheksan vuotta aikaa suurin piirtein ni (.) jos vois sanoa et sillon (.) niinku (.) **selkeemmin havaitsi sen (.) ku elämä muuttu muutenki aika paljo (.) sitä enne (.) asuttii (2) äää Muhoksen ja Utajärven puolivälissä elikkä keskellä ei mitää ((naurahtaen, tutkija yhtyy naurahdukseen)) (1) siis elämä muuttu (.) aikalailta (.) niinku elinympäristöltään ja (1) totaalisesti (1) **paljo enemmän ihmisiä tuli siihe (.)** koska Oulu nyt on kuitenkin sen verran iso paikka verrattuna siihen missä asu (.) ja **sillon se niinku todellaki huomias vasta (1) että (.) niinku koulun kautta (.) että (.) minkälaista (.) elämä (.) oli (.) tai on (.) ollut sillo että (.)**---**

Tässä perheväkivaltaidentiteetti rakentuu Paavolle hänen puheessaan vasta suuremmalle paikkakunnalle muuton seurauksena, sijoittuen kuitenkin voimakkaampana menneisyyteen kuin nykyhetkeen. Aiemmin Paavo ei ole havainnut perheensä – ja sitä kautta myöskään itsensä – erilaisuutta verrattuna muihin, jolloin hänen identiteettinsä voidaan ajatella olleen tavallisen nuoren identiteetti. Muuton jälkeen Paavon elämään tuli ”paljo enemmän ihmisiä” ja kuten hän toisaalla itse kuvaa, myös enemmän mahdollisuuksia sosiaalisiin suhteisiin kuin aiemmin. Tämän muutoksen seurauksena hänelle siis toisaalta rakentuu perheväkivaltaa kohdanneen identiteetti, mutta toisaalta myös tavallisen nuoren identiteetti sikäli, että muutoksen jälkeen hän kuvaa vasta alkaneensa elää tavallisempaa nuoren elämää. Paavon aineistonäytteessä sekoittuvat mielenkiintoisella tavalla sekä aika- että kontekstiulottuvuuden käyttäminen identiteetin rakentamisen retorisisina keinoina.

Seuraavassa otteessa Liisa ilmaisee identiteettinsä monimuotoisuutta kuvaamalla puheessaan omassa käyttäytymisessään ilmennyttä muutosta ajan kuluessa:

Liisa 1625-1642 (2/3):

T: Mmm (.) entä mitä sä oot aikasemmin ajatellu (.) väkivallasta (.) *muistatko*

(5)

H: No **jossai välissä mä oon (.)** varmasti **ihannoinu** sitä (1) koska [mä]

T:

[Joo]

H:

oon itsekin käyttäny sitä meinaan aika reippaasti (.)

T: Joo=

H: =ja vielä tietenkin itseäni nuorempaan ja pienempään ihmiseen (.)

T: Joo (1)

H: Et (1) se oli jotenki hauskaa ja hienoo ku (.) joku teki just niinku tahto (.)

T: Joo (.)

H: Teki se sen sitte itkemällä tai ilman itkuja (.)

T: Joo (.)

H: Mm (.) *mutta* (.) ei se niinku nyt **sen tajuu tosiaan et eihä se (.) ei siin oo järkee (.)** ---

T: =joo (.) nii (.) osaatko sanoa että mikä o vaikuttanu tähän että (.) ajattelet nyt tällä tavalla

H: (4) Emmää (.) sillei osaa sanoa muuten ku et mä oon **ehkä vaan kasvanut (1)**

T: *Mm*=

H: =ja (2) **aikuistunu tai jotai oh vastaavaa ((naurahtaen)) (.)**

T: Joo (.)

H: et (3) öööm tai sitten mä oon vaan yksinkertaisesti oon ottanut huomattavasti enemmän niistä omista teko- (.) teoistani vastuuta (.)

T: Joo (.)

H *Mh* (.) et (.) silleen tietää sen että (2) syyt ja seuraukset (1)

Liisa kuvaa aikaisemmin ihannoineensa väkivaltaa ja perustelee tämän väkivaltaa ihannoivan asenteensa todentuneen väkivallan ”aika reippaana” käyttämisenä. Samalla Liisan identiteetti rakentuu perheväkivaltaa kohdanneena nuorena. Liisa kuitenkin jatkaa identiteetin konstruoimistaan eri näkökulmasta. Hän kuvaa havahtuneensa huomaamaan oman käyttäytymisensä järjettömyyden: ”mutta nyt sen tajuaa tosiaan”. Järjettömyyspuheen avulla Liisa rakentaa omaa tämänhetkistä erilaisuuttaan suhteessa ”aikaisempaan Liisaan” luoden samalla tämänhetkistä identiteettiään tavallisena nuorena. Tämän ”identiteetti muutoksen” Liisa perustelee kuvaamalla kasvamistaan, aikuistumistaan, alkanutta vastuunottamistaan ja syy-seuraussuhteiden ymmärtämistään. Väkivallan tiedostaminen (”huomaaminen”, ”tajuaminen”) näyttäisikin vaikuttavan tämänhetkiseen identiteetin rakentumiseen sekä Liisan että Paavon (yllä) aineistonäytteissä. Tiedostamisen jälkeen identiteetti rakentuu molemmilla enemmän tavallisena, joten myös tämä retorinen keino näyttäisi tähtäävän tavallisuuden esiintuomiseen.

3.3.4. Identiteetin kerroksittaisuus

Eräs nuorten keino rakentaa identiteettiään sekä perheväkivaltaa kohdanneena että tavallisena oli kuvata identiteettinsä kerroksittaisena. Tällöin haastateltavat konstruoivat itsensä puheessaan perheväkivaltaa kohdanneena, mutta pohjimmiltaan aivan tavallisina nuorina (vrt. Suoninen, 1992). Tällainen retorinen strategia tukeutuu Suonisen (1992) mukaan ajatukseen ihmismielen kerroksittaisuudesta, jolloin ihmisen sisimmässä voidaan olettaa olevan erilaisia, syvällisempiä ja perustavanlaatuisempia asioita kuin pinnalta on havaittavissa. Näin ollen ihmisen sisimpään voi sijoittaa lähes minkä syvän totuuden tahansa, sillä kuulijalla ei ole mahdollisuutta tarkistaa haastateltavan itsestään tekemän tulkinnan pätevyyttä. Tästä esimerkkeinä Tiian ja Emman aineistonäytteet:

Tiia 1096-1107 (2/2):

T: Mmm (1) nii mikä sua on (.) auttanu niinku pärjäämää

H: (1) En mä tiiä ((hymähtäen)) (5) ehkä se justii kun nuista on puhunu kavereitten kanssa ja (joku) Mariaki ja Leenaki joilla o **iha samanlaisia kokemuksia** tai sillee (.)

T: Mmm (.)

H: Että neki **ymmärtää** sit sillee (4) no en mä tiiä (.) ehkä **normaali elämä** (1)

T: Mmm (.) mitä on normaali elämä sun mielestä (.) mitä siihen kuuluu=

H: =en mä tiiä no ku **on kavereita joitten kanssa olla ja semmosta kaikkee hyviä asioita ja harrastuksia ja näi** (1)

T: Joo

H: **jotai muutaki voi ajatella** sitte (.)

T: Mmm

H: Tai esimerkiksi **jotai muutakki ku koulua tai näi** (1)

Tiia kertoo muillakin perheväkivaltaa kohdanneilla kavereillaan olevan samanlaisia kokemuksia kuin hänellä. Samalla Tiialle rakentuu perheväkivaltaa kohdanneen nuoren identiteetti, joka ei kuitenkaan riitä kuvaamaan koko totuutta. Tiia nostaakin seuraavaksi huomion kohteeksi pärjäämisen kannalta tärkeän näkökulman: hänen ”normaalin elämänsä” ja kaikki siihen sisältyvät asiat. Perheväkivaltakokemuksista huolimatta Tiian elämä rakentuu hänen puheessaan normaalina ja siihen sisältyy ”semmosta kaikkee hyviä asioita ja harrastuksia ja näi”. Näin ollen vaikka Tiia onkin kohdannut kotonaan perheväkivaltaa, on hän loppujen lopuksi aivan tavallinen nuori. Identiteetit ilmenevät Tiian puheessa rinnakkain, toisiaan pois sulkematta. Lisäksi Tiian puheesta välittyy viesti, jonka mukaan oman pärjäämisen kannalta on tärkeää, että välillä voi ajatella muitakin asioita kuin perheväkivaltakokemuksia – tai koulua. Niinpä tavallisen nuoren identiteetin rakentaminen näyttäisi tukevan selviytymistä perheväkivaltakokemusten keskellä eläessä.

Emma 1065-1085 (1/2):

T: minkäläinen sä olit sitte sillon ku sä raivostuit (.) ihan täysin ((kuvannut "raivostuneensa täysin" joskus aikaisemmassa seurustelusuhteessaan))

H: no se vähä riippu (1) mutta muutaman kerran mää sitte (1) totani (1) **kävin ihan käsiksi** että mä *töniin sitä ja* ((ex-poikaystävänsä))

T: [mm]

H: [*k]aikkee sellasta ja* (1) mutta sit sen jälkee ni (.) ku mää yritin se tais (1) **hirveesti hävetti tietysti** *se*

T: mm

H: **halusin apua** siihen ja (.) kyllä mä oon Jaanalle ((työntekijä)) kertonu siitä ja

T: mm

H: *mutta tietys*ti että mää äitillekki puhuin ja (.) äiti sano et sun täytyy vaa päättää ettet enää (.) ikinä tee sillei (1) et **en mää tällee varmaa** (.) **ihan normaalissa tilassa *koskaa** (.) **tekis muute vaa***

T: [mm]

H: [sitä] **menee niin *sekasin** sitte (.) **tai meni sillo***

T: mm (2) no (.) milt sust tuntu sit se tilanne ku sä huomasit et sä (.) ite käyttäydyit sillee (.) ku sä käyttäydyit

H: mm tuntu **iha hirveeltä** et tuntu et tää on (.) tai **mua pelottaa hirveesti että** (1) **must tulee samallinen ku meidän iskä**

T: mm

H: että just että (1) ei uskalla *lapsia ainakaa varmaa tehdä ja (.) () mutta loppujen lopuks musta itestänihan se on kiinni (2) mitä mä teen ja mitä en*

Aineistonäytteessä Emma kuvaa raivostuneensa joskus entiselle poikaystävänsä. Hän kuvaa ”käyneensä iha käsiksi” ja hävenneensä käyttäytymistään jälkeenpäin. Lisäksi hän toteaa, ettei ”normaalitilassa” käyttäytyisi kuvaamallaan tavalla. Tällä tavalla Emmen kuvaama väkivaltainen käyttäytyminen ilmenee hänen puheessaan poikkeavana, sekaisin menemisestä johtuvana, Emmelle ei-tyypillisenä ja häntä itseään pelottavana asiana. Emma kuvaa myös pelkoaan siitä, että hänestä tulee samanlainen kuten isästä, eli väkivaltainen. Tämän oman väkivaltaisen käyttäytymisen kuvailun sekä pelko- ja uhripuheen kautta Emma rakentaa itselleen perheväkivaltaidentiteettiä. Näytteen lopulla Emma saattaa kuitenkin tämän hallitsemattoman käyttäytymisensä oman hallintansa alaisuuteen: ”mutta loppujen lopuks musta itestänihan se on kiinni mitä mä teen ja mitä en”. Tällä tavalla Emma tuottaa itseään puheessaan pohjimmiltaan tavallisena nuorena, joka pystyy itse hallitsemaan käyttäytymistään.

3.3.5. Identiteetti toiveissa ja todellisuudessa

Nuoret rakensivat identiteettiään samanaikaisesti sekä perheväkivaltaa kohdanneina että tavallisina nuorina myös kuvaamalla identiteettinsä erilaisena toiveissa ja todellisuudessa. Tällöin he kuvaavat identiteettinsä tavalla X, mutta toteavat toisaalta *haluavansa* sen olevan tavalla Y (vrt. Suoninen, 1992). Tästä esimerkkeinä Emmen ja Liisan aineistonäytteet:

Emma 314-319 (2/2):

T: minkälaisii seurauksii sä aattelet et sil (.) lyömisellä oli

H: ai mun elämään

T: nii

H: (4) no varmaan just se että (4) **mussaki on varmaan se sitte (2) jotenki se väkivalta** (se vois) mutta mä nyt en (.) ainaki yritän hirveesti (3) voisko sanoo että **taistella sitä vastaan tai sillee että mä en halua että musta tulee semmonen *ikinä***

Tässä tutkijan tiedustellessa lyömisen seurauksia Emmen elämään, Emma alkaa kuvata pelkoaan siitä, että ”mussaki on varmaan jotenki se väkivalta”. Puheessa rakentuu perheväkivaltaa kohdanneen nuoren identiteetti oman väkivaltaisuuden pelon kautta.

Tässä puheenvuorossa väkivalta näyttäytyy väistämättömänä, hallitsemattomana ja sukupolvelta toiselle tarttuvana ilmiönä. Oman väkivaltaisuuden pelkoon kietoutuu myös pelkoa siitä, että on pohjimmiltaan samanlainen, väkivaltainen ihminen kuin oma isä. Emma pyrkii kuitenkin tuomaan esille myös omaa aktiivista mahdollisuuttaan vaikuttaa tapahtumien kulkuun kertomalla, että ”yritän hirveesti taistella sitä vastaan --- mä en halua että musta tulee semmonen ikinä”. Samalla Emma rakentaa myös kuvaa itsestään ”väkivaltaa kantavana” ja sitä kautta myös perheväkivaltaa kohdanneena nuorena, vaikka kuvaakin haluaan nähdä itsensä väkivallattomana eli tavallisena nuorena.

Liisa 1442-1459 (2/3):

T: Mikä sai sut muuttaa miele

H: (1) Siis kumman sen että (.) [en mää]

T: [Se-]

H: mee enää vai että mää meenki ((naurahtaan)) (.) ((puhetta yksilökeskustelujen lopettamisesta))

T: Nii (.) se että et mee enää (.) ja sitte päätitki mennä nii mikä siin (.) mitä siinä välillä tapahtu (1) tai mikä sai sut ek ajattelee että sä et mee enää ja [(onko se koko)]

*H: [Varmaa se että] mää en ollu vähää aikaa käyny (.) et siin oli saattanu mennä pariki viikkoo pari kolme viikkoo et ei ollu niinku päässy menee ja (.) **ajatellu et no elämä on sen verra tasapainosta et no eihä mun tarvii siellä jatkuvasti juosta** (.)*

T: Joo (.)

H: ja (.) sitte taas et (1) sillee et miten se minuutin päästä vaihtu se mieli (.)

*T: *Yhy*=*

*H: =ni just se että (.) ku sen **ties et se kuitenkin helpottaa** (.)*

T: Joo (.)

*H: ja tällee että (.) **ne asiat on käytävä läpi jossai vaiheessa** ja mulla [sattu]*

T: [Joo]

H: olemaan erittäin hyvä (.) henkilö joka (.) pystyy auttaa niide asioide läpikäymisessä ni minkä takia sitä ei käytäisi nyt loppuun (.)

Liisa rakentaa itselleen tavallisen nuoren identiteettiä kertoessaan miettineensä yksilökeskustelujen lopettamista. Kertomalla elämänsä tasapainoisuudesta hän vetoaa samalla yleiseen kulttuuriseen käsitykseen siitä, ettei tasapainoisessa elämäntilanteessa elävä tavallinen nuori juokse keskustelemassa jatkuvasti asioistaan ammattiauttajien luona. Elämän tasapainoisuus toimii siis Liisan perusteluna identiteettinsä konstruoimiselle tavallisena nuorena. Toisaalta Liisa kuitenkin näkee, että asiat ”on käytävä läpi jossain vaiheessa”, jolloin hän näyttääkin rakentavan identiteettiään perheväkivaltaa kohdanneena nuorena. Pohdinnat yksilökeskustelujen lopettamisesta näyttäisivätkin liittyvän enemmän Liisan toiveeseen antaa itsestään kuva tavallisena nuorena.

4. POHDINTA

Tutkimuskysymyksemme pohjalta nuorten ongelmaksi muotoutui ratkaista se, kuvaavatko he itsensä tavallisina vai perheväkivaltaa kohdanneina (vrt. Widdicombe, 1998b). Tutkimustuloksissamme osoitimme, että perheväkivaltaa kohdanneet nuoret pyrkivät rakentamaan identiteettiään *tavallisina nuorina, jotka ovat kohdanneet perheväkivaltaa*. Vaikka perheväkivaltakokemukset näyttivät nuorten puheessa joskus vahvastikin esiintyvän identiteetin rakentumisen osana tai jo taaksejääneen elämän määrittäjänä, pyrkimys kuvata itsensä tavallisena oli voimakasta.

Tutkimuskysymyksemme kannalta oleellista oli tarkastella sitä, miten identiteetti rakentui tutkijan ja haastateltavan välisessä vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksen analysoimisessa käytimme apuna Suonisen (1999a) kuvaamia kulttuuristen tanssien käsitteitä. Näiden käsitteiden avulla kuvailimme sitä, miten vuorovaikutuksessa haastateltavamme reagoivat tutkijan tanssiinkutsuun, jonka tarkoituksena oli houkutella nuoria kertomaan perheväkivaltakokemuksistaan. Yksi esiin tullut reaktio oli tanssiinkutsun hyväksyminen, jolloin haastateltava vastasi tutkijan kysymykseen kertomalla kokemuksistaan. Joissakin tapauksissa haastateltavat alkoivat myös spontaanisti kertoa perheväkivaltakokemuksistaan. Spontaanin perheväkivaltaidentiteetin rakentumisen ajattelimme liittyvän jo saatekirjeessä esitettyyn tanssiinkutsuun, johon nuoret haastatteluun tullessaan vastasivat. Toinen reaktio oli eri tanssilajin tanssiminen, jolloin haastateltava kyllä vastasi tanssiinkutsuun, mutta kuvasikin itseään perheväkivaltaa kohdanneen nuoren sijasta aivan tavallisena nuorena. Kolmanneksi haastateltava antoi tutkijalle pakit esimerkiksi kieltämällä perheväkivallalla olevan minkäänlaisia vaikutuksia itseensä. Sisällöllisesti tavallisen nuoren identiteetti rakentui nuorten puheessa kuvaamalla perhettään tai arkielämäänsä tavallisena sekä kuvaamalla sosiaalista vuorovaikutusta, jossa nuori itse pyrki korostamaan identiteettiään tavallisena.

Tavallisen ja perheväkivaltaa kohdanneen nuoren identiteetin rakentumiseen liittyi nuorten puheessa myös erilaisuuden ja samankaltaisuuden kokemusten kuvaamista (vrt. Widdicombe, 1998b). Näiden kokemusten kuvailun yhteydessä nuorten identiteetti rakentui kategorijäsenyyteen pohjaavin keinoin (vrt. McKinlay & Dunnett, 1998). Nuoret rakensivat itselleen *tavallisen nuoren* identiteettiä kuvaamalla erilaisuuttaan

suhteessa väkivaltaa käyttäviin ihmisiin, jolloin retorisenä keinona käytettiin vastakohtaisparin muodostamista (vrt. McKinlay & Dunnet, 1998). Tavallisen nuoren identiteetti rakentui myös kuvaamalla samankaltaisuutta suhteessa muihin, tavallisiin ihmisiin. Tällöin identiteetin rakentumisen retorisenä keinona toimi ryhmäkategorian muodostaminen (vrt. McKinlay & Dunnett, 1998). *Perheväkivaltaa kohdanneen nuoren* identiteetti rakentui kuvaamalla samankaltaisuutta suhteessa muihin perheväkivaltaa kohdanneisiin nuoriin sekä kuvaamalla erilaisuutta suhteessa tavallisiin ihmisiin yleensä, jolloin retorisina keinoina käytettiin sekä vastakohtaisparin että ryhmäkategorian muodostamista (vrt. McKinlay & Dunnett, 1998). Erilaisuuden ja samankaltaisuuden kokemusten kuvailun seurauksena muodostui kaksi toisistaan erillistä kategoriaa: perheväkivaltaa kohdanneiden ja tavallisten nuorten identiteettikategoria sekä yksi yhtenäinen, kaikista ihmisistä koostuva ryhmäkategoria (vrt. McKinlay & Dunnett, 1998).

Kategorioihin liittyminen näytti palvelevan tavallisen nuoren identiteetin rakentumista. Kuvaamalla itseään erilaisena suhteessa tavallisiin ihmisiin nuoret liittivät itsensä samalla perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten identiteettikategoriaan, mikä näytti lieventävän heidän erilaisuuden kokemuksiaan. Samaistuminen tavallisista nuorista erilliseen identiteettikategoriaan pitää kuitenkin yllä omaa poikkeavuuden tunnetta, minkä seurauksena nuoret pyrkivät ylinormalistamaan perheväkivallan seuraukset kuvaamalla niitä positiivisina ja opettavaisina (vrt. Suoninen, 1992). Lisäksi nuoret pyrkivät lieventämään omaa poikkeavuuden tunnettaan kuvaamalla muutkin perheväkivaltaa kohdanneet nuoret tavallisina, jolloin oleelliseksi nousee McKinlayn ja Dunnettin (1998) kuvaama ryhmäkategorian muodostuminen. Ryhmäkategorian muodostumisessa identiteettikategorioiden väliset rajat häivytetään ja oma yksilöllisyys korostuu.

Koska perheväkivalta oli haastattelupuheessa kuitenkin jatkuvasti läsnä, loogisen ja yhtenäisen identiteetin rakentamiseksi nuorten täytyi yhdistää toisiinsa sekä tavallisen että perheväkivaltaa kohdanneen nuoren identiteetit. Tämän tarpeen ajattelimme liittyvän kulttuurista nousevaan kokonaishallinnan velvoitteeseen (vrt. Suoninen, 1992). Kokonaishallinnan näkökulmasta nuoret joutuivat haastattelussa osoittamaan hallitsevansa arkielämänsä sekä perheväkivaltaa kohdanneina että tavallisina nuorina. Tavallisen nuoren identiteetti näytti nuorten puheessa lisäksi tukevan perheväkivaltaidentiteetin hallinnan vaikutelmaa. Molemmista positioista koostuvan identiteetin muodostamiseksi nuoret käyttivät erilaisia diskursiivisia vuorovaikutukseen ja puheen sisältöön liittyviä

keinoja. Näitä retorisia keinoja olivat itse- ja vastatodistelu, toiveiden ja reaali maailman välisten erojen kuvaaminen, identiteetin kuvaaminen kerroksittaisena sekä aika- ja kontekstisidonnaisena (vrt. Suoninen, 1992). Aikaulottuvuuteen liittyvä retorinen keino laajeni omassa tutkimuksessamme koskemaan myös kontekstia sekä itsessä tapahtunutta muutosta ajan kuluessa. Suonisen (1992) kuvaamien normaalistamisen ja uhripuheen ajattelimme niin ikään palvelevan kokonaishallinnan vaikutelman luomista. Nämä perheenäidin puheessa esiintyneet puhetavat ilmenevät oman tutkimuksemme lisäksi myös muissa perheväkivaltaan liittyvissä tutkimuksissa (esim. Lappalainen, Mäntynen & Wahlström, 1995).

Lisäksi haluamme nostaa tuloksistamme esille varsinaista tutkimuskysymystämme sivuavan seikan, johon kiinnitimme huomiota sekä aineistoon tutustumis- että analyysivaiheessa: haastattelemiemme nuorten puhetaivoissa oli havaittavissa joitakin yhtäläisyyksiä aikaisemmissa tutkimuksissa esitettyihin väkivallantekijälle ja uhrille ominaisiin puhetapoihin. Tällaisia yhtäläisyyksiä löytyi joidenkin nuorten puheesta heidän kuvatessaan esimerkiksi kodissaan sattuneita perheväkivaltatilanteita tai pohtiessaan väkivallan syitä. Lappalaisen ym. (1995) artikkelissaan kuvaamista erilaisista väkivallan tulkintarepertuaareista löysimme haihduttamis- ja ulkoistamisrepertuaarille tyypillisiä aineksia. Haihduttamisrepertuaarin tavoin nuori saattoi esimerkiksi itse attribuoida syyn isänsä väkivaltaiselle käyttäytymiselle vähätellen samalla isänsä väkivaltaisuutta. Lisäksi joidenkin nuorten puheissa esiintyi ulkoistamisrepertuaarille tyypillistä toimijuuden ja vastuun sijoittamista itsensä ulkopuolelle oman väkivallan käyttäytymisen yhteydessä. Nuorten puhetaivojen yhtäläisyydet kuvattuihin väkivallan tulkintarepertuaareihin herättävät kysymyksiä nuorten osuudesta ja roolista Lappalaisen ym. (1995) kuvaaman traumaorganisoidun systeemin ylläpitämisessä.

Tutkimustuloksissamme esiin tulleen tavallisuuden korostamisen ajattelimme vähentävän nuorten kuvaamaa erilaisuuden tunnetta ja leimautumisen pelkoa (ks. Goffman, 1986; Lawrence, 1996) ja toimivan siten yhtenä nuorten selviytymiskeinona. Ajatustamme tukee aikaisemmissa tutkimuksissa tehty havainto siitä, että vastakohtaisparin muodostaminen retorisenä keinona, jota haastattelemamme nuoret puheessaan käyttivät, on tehokas tapa leimatun käytännön normalisoimisessa (Lawrence, 1996). Haastattelemiemme nuorten puheessa vastakohtaisparin muodostaminen näyttäisi palvelevan leimautumisen välttelemistä nuorten kuvatessa erilaisuuttaan suhteessa väkivaltaisiin ihmisiin. Tällöin he korostivat omaa väkivallattomuuttaan perheväkivaltakokemuksistaan huolimatta. Lisäksi ryhmäkategorian muodostamisen voisi

ajatella oman tutkimuksemme valossa palvelevan leimatun kategorian normalisoimista (vrt. Lawrence, 1996). Ryhmäkategorian muodostamisessahan tavoitteena on hälventää eri kategorioiden välisiä rajoja, jolloin voisi ajatella myös tiettyyn kategoriaan liittyvän leiman hälvenevän kategorioiden myötä.

Jos perheväkivaltaa kohdanneisiin nuoriin liittyy leima, kuten olemme yllä pohtineet, voisi tämä näkyä tutkimuksessamme lisäksi nuorten puheessaan käyttämän itse- ja vastatodistelun muodossa. Tällöin leimautumisen pelon voisi ajatella olevan nuorten mielessä niin kokonaisvaltaisena ja hallitsevana, että se herättää nuorissa tarpeen tuoda tavallisuuttaan esille heidän tulkitessaan tutkijan tai omat puheenvuoronsa leimaaviksi ja perheväkivaltakokemuksiin liiallisessa määrin keskittyviksi. Kuvausta itse- ja vastatodistelusta esiintyi myös nuorten kertoessa sosiaalisesta vuorovaikutuksestaan työntekijöiden ja ystäviensä kanssa.

Vasta- ja itsetodistelun yhteydessä esiintynyt tavallisuuden korostaminen voisi liittyä myös siihen, millä tavalla nuoret halusivat esittää vanhempansa ja perheensä tutkijalle. Kuvatessaan kotonaan kohtaamaansa perheväkivaltaa nuori joutuu samalla identifioimaan väkivaltaisen vanhemman. Tällöin se, miten nuori puhuu tästä vanhemmastaan heijastaa väistämättä myös jotain nuoresta itsestään: nuoresta tulee ”sellaisen väkivaltaisen isän” lapsi (vrt. Suoninen, 1992). Tällöin väkivaltaiseen isään liittyvä stigma heijastuu myös nuoreen itseensä. Lisäksi väkivaltaisen isän lapsena nuori positioituu väistämättä perheväkivaltaa kohdanneen nuoren asemaan.

Seuraavaksi pohdimme erilaisten taustatekijöiden mahdollisia yhteyksiä ja vaikutuksia haastatteluissa esiintyneisiin nuorten tapoihin puhua sekä rakentaa identiteettiään. Ensimmäiseksi ajattelimme nuorten puheeseen mahdollisesti vaikuttaneen sen, että he olivat ennen haastattelua osallistuneet perheväkivaltaa kohdanneille nuorille suunnattuihin yksilö- ja/tai ryhmäkeskusteluihin. Joidenkin samaan keskusteluryhmään kuuluvien nuorten sekä nuorten ja heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten puheissa oli havaittavissa yhdenmukaisuuksia. Ennen aineistonkeruuta olimme haastatelleet näitä työntekijöitä heidän työskentelytavoistaan ja -periaatteistaan. Näiden haastattelujen perusteella meille muodostui näkemys työntekijöiden pyrkimyksestä auttaa nuoria näkemään itsensä selviytyjinä (henkilökohtaiset keskustelut Kriko Huhdan 3.12.2001, Eero Pyykön 13.12.2001 ja Mira Jalosen 26.2.2002 kanssa). Työntekijöiden pyrkimykset korostaa nuorten selviytymistä saattavat olla yhteydessä nuorten tapaan korostaa tavallisen nuoren identiteettiä. Toiseksi pohdimme sen vaikutusta, asuuko nuori lapsuuden perheessään vai itsenäisesti tapaan, jolla nuori rakentaa identiteettiään. Siitä

huolimatta, että jätimme yksilöllisten erojen tarkastelun tutkimuksemme ulkopuolelle, saimme kuvan siitä, että tavallisuuden korostaminen esiintyi voimakkaimmin iältään nuorimmilla ja lapsuuden kodissaan yhä asuvilla nuorilla. Kolmanneksi pohdimme vielä sitä, miten perheväkivaltakokemusten sijoittuminen haastateltavien menneisyyteen vaikutti heidän puhetapoihinsa. Peledin (1998) tutkimustulosten mukaan jo taaksejäänyt väkivalta esiintyi haastateltujen lasten elämässä vain vähäisessä määrin. Taaksejääneen väkivallan vähäinen esiintyminen lasten kertomuksissa voidaan Peledin mukaan ymmärtää toipumisena, mutta toisaalta myös tapana käsitellä ratkaisemattomia ja vaikeita asioita pyrkimällä välttämään niitä. Vähäisimmässä määrin väkivallasta puhuivat omassa tutkimuksessamme ne, jotka yhä asuivat lapsuuden perheissään. Kotoaan poismuuttaneet puhuivat perheväkivallasta avoimemmin, suoremmin ja kriittisemmin.

Seuraavaksi arvioimme tutkimuksemme toteutusta pohtimalla omaa osuuttamme haastattelijoina aineistonmuodostumisessa. Käsitys nuorten pyrkimyksestä korostaa tavallisuuttaan heräsi mielessämme jo haastatteluja tehdessämme. Ennen aineiston tarkempaa analyysiä nuorten tarinat alkoivat mielikuvissamme kuitenkin elää hyvinkin rankkoina ja vaikeina, jolloin nuorten omat ajatukset jäivät osittain kuulematta. Tämä ilmiö ei ollut vieras haastateltavillemmekaan: ”*oikeestaan se on nii että ne ihmiset jotka --- luulee tietävänsä ja on nähny jotai, ne luulee että joku on kauheen kauheeta tai yleensäki --- on kauheen jotai, mut sitte jos niinku ite on siinä, niin se tuntuu ihan erilaiselta eikä se tunnu ees niin kauheelta*”. Oma ennakoasenteemme lienee ainakin osittain seurausta aiemmista tutkimuksista ja kirjallisuudesta, joihin perehtyessämme mieleemme oli muodostunut kuva perheväkivallasta laaja-alaisesti lasten ja nuorten kehitystä häiritsevänä ja lähes pahimpana asiana mitä perheessä voi tapahtua.

Edellä esitetyn perusteella ei liene kummallista, että haastattelemiemme nuorten puheesta välittyi toive siitä, että heitä *kuunneltaisiin* ja *ymmärrettäisiin*. Kielen funktioiden tunnistaminen tai määrittely ilman tarkempaa tulkintaa on kuitenkin monesti vaikeaa (Lappalainen, ym., 1995; Suoninen, 1992). Tämä havainto konkretisoitui meille tutkimuksemme kautta. Huomasimme, että aktiivisestakin kuuntelemisesta huolimatta nuorten puhe tai kielenkäytön funktiot saattoivat vuorovaikutuksessa jäädä kuulematta tai ymmärtämättä. Etenkin erityisen koskettavissa elämäntarinoiden osuuksissa haastateltavan oma, tutkijan muodostamaan käsitykseen nähden vastakkainen tunnekokemus tai näkökulma oli vaikea uskoa todeksi. ”Paljastimme” itsemme tästä epäuskoisuudesta vasta analyysiä tehdessämme. Tutkimuksellisenä lähtökohtana kielenkäytön tutkiminen diskurssianalyttisestä viitekehyksestä käsin osoittautui näin

ollen erinomaiseksi keinoksi lähestyä nuorten rakentamia identiteettejä ja sosiaalista todellisuutta sekä myös omaa ajatusmaailmaamme.

Yhtenä tutkimuksemme rajoituksena voidaan pitää sitä, että tutkijoiden alusta alkaen selkeästi tarjoama perheväkivaltaidentiteetti esti haastateltavia spontaanisti rakentamasta itselleen mitä tahansa identiteettiä joutumatta ottamaan kantaa tutkijan tarjoamaan identiteettiin. Perheväkivaltaa kohdanneen nuoren identiteetti rakentui useimmissa tapauksissa vastauksena tutkijan esittämiin kysymyksiin, kun taas tavallisen nuoren identiteetti rakentui spontaanisti, tutkijan esittämistä kysymyksistä huolimatta tai niiden seurauksena (vrt. Suoninen, 1992). Mielenkiintoista olisi ollut nähdä tilanne silloin, jos tutkija olisikin perheväkivaltaidentiteetin sijaan tarjonnut haastateltavalle aktiivisesti tavallisen nuoren identiteettiä tai toisaalta ollut tarjoamatta minkäänlaista ennalta oletettua identiteettiä. Kuitenkin kiinnostuksemme koskiessa nimenomaan perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten kokemusten tutkimista, olisi ollut epäeettistä olla informoimatta haastateltaviamme tutkimuksen aiheesta. Tällöin oli väistämätöntä se, että tutkittavamme asettuivat tutkimuksen alkuvaiheessa perheväkivaltaa kohdanneen nuoren position.

Toisena rajoitteena voidaan pitää sitä, että monipuolisesta ja paljon puhuvasta aineistosta jouduimme analyysin edetessä jättämään pois monenlaisia kiinnostavia näkökulmia. Loppujen lopuksi valitsemamme tutkimuskohde oli vain yksi kapea osa aineiston tarjoamista mahdollisuuksista. Nämä kokemuksemme vastasivat osuvasti Juhilan (1999) kuvausta tulkitsijan positiossa toimivasta tutkijasta, jolle itse tekemistään haastatteluista koostuva aineisto näyttäytyy lukuisten mahdollisuuksien maailmana. Vaikein päätös liittyi haastateltavien esiin tuomiseen yksilöinä verrattuna yleisten aineistossa esiintyvien puheresurssien esittämiseen. Yksilöllinen tarkastelu olisi tehnyt oikeutta haastateltaviamme yksilöllisille ja heidän omankin puheen sisällä vaihteleville tavoille puhua. Yksilöllisiin puhetapoihin keskittyminen olisi vaatinut kuuden tapaustutkimuksen käsittelemistä, mikä olisi ollut pro gradu -tutkimuksen rajoissa liian laaja.

Tutkimuksemme luotettavuuteen pyrimme perehtymällä sekä omiin että toisen tekemiin haastatteluihin tasavertaisesti. Näin pyrimme suhtautumaan aineistoon mahdollisimman objektiivisesti siten, että haastateltavien kertomat asiat nousisivat aineistosta esiin luonnollisella tavalla ilman haastattelijana toimineen tutkijan mahdollisesti haastattelutilanteen myötä värittyneitä käsityksiä. Keskustellen muodostimme yhteisen näkemyksen siitä, mitkä asiat haastatteluja lukiessa muodostuivat

aineistolähtöisesti kummankin tutkijan mielestä keskeisiksi. Kävimme myös varsinaisen analyysin eri vaiheissa keskustelua aineiston herättämistä ajatuksista, tekemistämme johtopäätöksistä sekä aineistosta esiin nousseiden havaintojen yhteyksistä aikaisempiin teorioihin. Tällaista työskentelytapaa Kvale (1996) kuvaa dialogiseksi intersubjektiivisuudeksi viitaten tutkijoiden välisen yksimielisyyden muodostamiseen keskustelun ja vastavuoroisen kritiikin kautta.

Tutkimustulokset pyrimme raportoimaan osoittamalla johtopäätöksiin liittyvät päättelypolkumme mahdollisimman kattavin aineistonäyttein ja altistamalla siten tutkimustuloksemme lukijoiden tekemälle kritiikille (ks. Juhila & Suoninen, 1999; Potter, 1997). Toisen tutkijan on mahdollista päätyä erilaiseen tulokseen tutkimustuloksiamme lukiessaan ilman, että tätä on välttämättä pidettävä tutkimusmenetelmän tai edes tutkimuksen heikkoutena (Hirsjärvi & Hurme, 2000; Kvale, 1996; Miles & Huberman, 1994). Potterin (1997) sekä Juhilan ja Suonisen (1999) mukaan analyttisten tulkintojen vakuuttavuuden osoittamiseen on mahdollista käyttää myös tulkintojen suhteuttamista aikaisempiin, riittävän yhtenäisen metodisen pohjan omaaviin tutkimuksiin. Omassa tutkimuksessamme suhteutimme tulkintamme tutkimuksiin, joissa aineisto oli kerätty haastattelemalla ja analysoitu diskurssi- tai keskusteluanalyttisin menetelmin (esim. McKinlay & Dunnett, 1998; Suoninen, 1992; Widdicombe, 1998b).

Jatkossa olisi hedelmällistä analysoida lähemmin perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten tapoja puhua väkivallasta, sen syistä ja seurauksista. Mielenkiintoiseksi aihe muodostuu sukupolvien välisen kierteen tutkimisen näkökulmasta. Jatkotutkimuksen avulla voisi väkivallan sukupolvelta toiselle siirtymiseen löytyä uusia ja tärkeitä näkökulmia, jotka voisivat olla hyödyksi väkivallan ehkäisemiseen tähtäävässä terapiatyössä. Erityisesti perheväkivaltaa kohdanneille nuorille suunnatuissa yksilö- ja ryhmäkeskusteluissa olisi tärkeää huomioida mahdolliset nuorten väkivaltaa ylläpitävät puhetavat, joiden käsitteleminen näyttäisi muodostuvan tärkeäksi tavoitteeksi väkivaltakierteen ehkäisemisessä. Nuorten puheista välittyi myös heidän pelkonsa väkivallan ”tarttumisesta”. Tämäkin seikka on tärkeää huomioida nuorille järjestettävissä yksilö- ja ryhmäkeskusteluissa. Lisäksi hedelmällistä olisi tutkia nuorten kuvaamia selviytymiskeinoja sekä itse väkivaltatilanteissa että näiden tilanteiden jälkeen. Tällöin voisi paneutua esimerkiksi siihen, millaiset puhetavat tukevat tai eivät tue nuorten selviytymistä. Jatkossa voisi perehtyä myös nuorten yksilöllisiin ja vaihteleviin tapoihin puhua perheväkivallasta ja siihen sidoksissa olevista asioista. Yksilöllisten vaihteluiden huomioiminen olisi tärkeää sen ymmärtämiseksi, miksi eri nuoret puhuvat ja suhtautuvat

väkivaltaan eri tavoilla. Tärkeää olisi myös tutkia sitä, missä olosuhteissa väkivaltakierre siirtyy sukupolvelta toiselle (ks. Kaufman & Zigler, 1987). Näiden asioiden tutkimiseksi tarvittaisiin useita tapaustutkimuksia, joissa huomioitaisiin nuorten elämäntilanne mahdollisimman laajasti eri lähteistä käsin.

Haastattellessamme perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten parissa työskenteleviä ammattilaisia välittyi meille kuva siitä, että eräs ryhmäkeskustelun tavoitteista oli se, että nuori itse pystyy hahmottamaan hajanaisen menneisyytensä kokonaisuutena sisällyttäen siihen sekä kohtaamansa perheväkivaltatilanteet että myös muihin elämänalueisiin liittyneet kokemuksensa (henkilökohtainen keskustelu projektityöntekijä Kriko Huhdan kanssa 3.12.2001). Ajattelimme tutkimuksemme pohjalta muodostuneen käsityksen perusteella tämän tavoitteen olevan hyvin keskeinen perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten kanssa työskenneltäessä. Tutkimuksessamme näkyy selkeästi nuoren pyrkimys tuoda itseään esille haastatteluvuorovaikutuksessa perheväkivaltaa kohdanneena, mutta silti aivan tavallisena nuorena. Tähän pyrkimykseen liittyi kuitenkin nuorten puheissa ristiriitaisuutta. Pohdimmekin sitä, että ryhmäkeskustelut nuorten menneisyyden hahmottamiseen liittyen voisivat tarjota nuorille sopivan ympäristön myös oman identiteetin eri puolien käsittelemiseen nykyhetkessä. Koska tavallisuuden korostaminen näytti tukevan nuorten kokonaishallinnan tunnetta elämästään, työntekijöiden tapa korostaa nuorten selviytymistä ja tavallisen arkielämän sujumista näyttäisi tutkimustulostemme valossa olevan jatkossakin tärkeä periaate perheväkivaltaa kohdanneiden nuorten tukemisessa.

LÄHTEET

- Antikainen, J. (1999). Perheväkivallan perhekeskeinen hoito. Teoksessa J. Aaltonen & R. Rinne (toim.), *Perhe terapiassa. Vuoropuhelua vuosituuhannen vaihtuessa* (s. 194-216). Jyväskylä. Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Arroyo, W. & Eth, S. (1995). Assesment following violence-witnessing trauma. Teoksessa E. Peled, P. G. Jaffe & J. L. Edleson (toim.), *Ending the cycle of violence. Community responses to children of battered women* (s. 27-42). Thousand Oaks: Sage.
- Atkinson (1984). *Our masters` voices: The language and body language of politics*. London: Methuen.
- Carlson, B. E. (2000). Children exposed to intimate partner violence: Research findings and implications for intervention. *Trauma, violence & abuse*, 1(4).
- Davies, B & Harré, R. (1990). Positioning the discursive production of selves. *Journal for the theory of social behaviour*, 20: 42-63.
- Eisenstat, S. A., & Bancroft, L. (1999). Domestic violence. *The New England Journal of Medicine*, 341 (12).
- Forsberg, G. (1998). *Nätverksboken: om motets möjligheter*. Stockholm: Liber.
- Gilbert, N.G. & Mulkay, M. (1984). *Opening Pandora's box: a sociological analysis of scientists' discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goffman (1986). *Stigma. Notes on the management of spoiled identity*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Graham-Bermann, S. A. & Levendosky, A. A. (1998). Traumatic stress symptoms in children of battered women. *Journal of interpersonal violence*, 13 (1), 111-129.
- Heiskanen, M. & Piispa, M. (1998). *Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Heritage, J. (1984). *Garfinkel and Ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

- Holma, J., Laitila, A., Sveins, P. & Wahlström, J. (painossa). *Vaihtoehto väkivallalle - ohjelma*. Jyväskylän yliopisto. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Hughes, H. M. (1988). Psychological and behavioral correlates of family violence in child witnesses and victims. *American Journal of Orthopsychiatry*, 58, 77-90.
- Jaffe, P., Wolfe, D. A., & Wilson, S. (1990). *Children of battered women*. Newbury Park, CA: Sage.
- Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (1993). Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtöohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila, & E. Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset* (s. 17-47). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (1999). *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila, & E. Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 54-97). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Suoninen, E., & Wahlström, J. (2000). Miten tavoittaa auttamistyön ydintä. Teoksessa A. Jokinen & E. Suoninen (toim.), *Auttamistyö keskusteluna* (s. 15-33). Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. & Suoninen, E. (1999). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila, & E. Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 233-252). Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. (1999). Tutkijan positiot. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila, & E. Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 201-232). Tampere: Vastapaino.
- Kaufman, J. & Zigler, E. (1987). Do abused children become abusive parents? *American Journal of Orthopsychiatry*, 57(2), 186-192.
- Kempe, R. S. & Kempe, H. C. (1981). *Lasten pahoinpitely*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Kvale, S. (1996). *InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. London: Sage.
- Lappalainen, M., Mäntynen, P. & Wahlström, J. (1995). Perheväkivallan diskurssit. *Psykologia* (30) 347-356.

- Leskinen, R. (1982). "Kuka kuulisi minua?" – perheväkivalta lapsen silmin. Julkaisu nro 2. Helsinki: Ensi Kotien Liitto.
- Madill, A. & Barkham, M. (1997). Discourse analysis of a theme in one successful case of brief psychodynamic-interpersonal psychotherapy. *Journal of counselling psychology*, 44: 232-244.
- McKinlay, A. & Dunnett, A. (1998). How gun-owners accomplish being deadly average? Teoksessa C. Antaki & S. Widdicombe (toim.), *Identities in talk* (s. 34-51). London: Sage.
- McLeod, John (2001). *Qualitative research in counselling and psychotherapy*. London: Sage.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis. An expanded sourcebook* (2. painos). London: Sage.
- Oranen, M. (toim.) (2001). *Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä*. Julkaisu nro 30. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Ovaska, A. & Rimpeläinen, V. (2002). *Perheväkivalta lasten ja nuorten näkökulmasta: Kirjallisuuskatsaus pro gradu -tutkielman pohjaksi*. Jyväskylän yliopisto. Kirjallisuuskatsaus.
- Peled, E. (1998). The experience of living with violence for preadolescent children of battered women. *Youth & society*, 29 (4), 395-421.
- Perry, B. D. (1997). Incubated terror: Neurodevelopmental factors in the "cycle of violence". Teoksessa J. Osofsky (toim.), *Children in a violent society* (s. 124-149). New York: Guilford.
- Potter, J. (1997). Discourse analysis as a way of analysing naturally occurring talk. Teoksessa D. Silverman (toim.), *Qualitative research. Theory, method and practice* (s. 144-160). London: Sage.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1995). Discourse analysis. Teoksessa J. A. Smith, R. Harré ja L. Van Langenhove (toim.), *Rethinking methods in psychology* (s.80-92). London: Sage.
- Pynoos, R. S. & Eth, S. (1985). Children traumatized by witnessing acts of personal violence: homicide, rape, or suicide behavior. Teoksessa S. Eth & R. S. Pynoos (toim.), *Post-traumatic stress disorder in children* (s. 17-43). Washington, DC: American Psychiatric Press.

- Ronkainen, S. (1998). Suomalaisuutta tieteellisessä tutkimuksessa ja väkivaltaisuudessa. Teoksessa P. Kiviaho (toim.), *Puheenvuoroja naisiin kohdistuvasta väkivallasta* (s. 49-54). Tasa-arvojulkaisuja 3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeri.
- Sacks, H. (1972). An initial investigation of the usability of conversational data for doing sociology. Teoksessa D. Sudnow (toim.), *Studies in social interaction* (s. 31-74). New York: The Free Press.
- Silverman, D. (1987). *Communication and medical practice. Social relations in the clinic*. London: Sage.
- Silvern, L. & Kaersvang, L. (1989). The traumatized children of violent marriages. *Child welfare*, 68, 421-436.
- Suoninen, E. (1999a). Vuorovaikutuksen mikromaisen analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila, & E. Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 101-125). Tampere: Vastapaino.
- Suoninen, E. (1999b). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila, & E. Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 17-36). Tampere: Vastapaino.
- Suoninen, E. (1992). *Perheen kuvakulmat. Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta*. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Julkaisusarja A: 24.
- Suoninen, E. (1997). Miten tutkia moniäänistä ihmistä – väitöskirjan yhteenvetoartikkeli. Teoksessa E. Suoninen, *Miten tutkia moniäänistä ihmistä* (s. 11-38). Acta Universitatis Tamperensis 580.
- Terr, L. C. (1991). Childhood traumas: An outline and overview. *American Journal of Psychiatry*, 148, 10-20.
- Turner, J.C. (1987). A self categorization theory. Teoksessa J.C. Turner, M.A. Hogg, P.J. Oakes, S.D. Reicher & M.S. Wetherell (toim.), *Rediscovering the social group: A self categorization theory* (s. 42 - 67). Oxford: Basil Blackwell.
- Weinehall, K. (1997). *Att växa upp i våldets närhet: ungdomars berättelser om våld i hemmet*. Umeå: Universitet.
- Widdicombe, S. (1998a). Identity as an analysts' and a participants' resource. Teoksessa C. Antaki & S. Widdicombe (toim.), *Identities in talk*. London: Sage.

- Widdicombe, S. (1998b). But you don't class yourself: the interactional management of category membership and non-membership. Teoksessa C. Antaki & S. Widdicombe (toim.), *Identities in talk*. London: Sage.
- Wooffitt, R. & Clark, C. (1998). Mobilizing discourse and social identities in knowledge talk. Teoksessa C. Antaki & S. Widdicombe (toim.), *Identities in talk*. London: Sage.

LIITE 1. Saatekirje.

Anu Ovaska
Virpi Rimpeläinen
Jyväskylän yliopisto
Psykologian laitos

31.1.2002

ARVOISA NUORI!

Lähestymme sinua Kriko Huhdan/Eero Pyykön kautta pro gradu – tutkimukseemme liittyen. Olemme psykologian opiskelijoita Jyväskylän yliopistossa ja tutkimme kodeissaan väkivaltaa kohdanneiden nuorten kokemuksia väkivallasta sekä sitä käsittelevistä ryhmä- ja/tai yksilökeskusteluista. Tutkimuksemme avulla keräämme arvokasta tietoa juuri nuorten omista kokemuksista. Tästä tiedosta toivomme olevan apua nuoria palvelevien tukimuotojen kehittämisessä.

Tutkimus koostuu kolmesta tapaamiskerrasta, joista ensimmäisellä käydään läpi tutkimukseen ja sen kulkuun liittyviä asioita. Varsinainen tutkimushaastattelu tapahtuu toisella ja kolmannella tapaamisella. Haastattelu nauhoitetaan tiedon mahdollisimman tarkan tallentamisen sekä haastattelun nopeuttamisen vuoksi. Haastattelu on keskustelunomainen. Haastattelupaikasta ja ajankohdasta sovitaan yhdessä kanssasi ensimmäisellä tapaamiskerralla. Haastattelut ovat luottamuksellisia, ja haastattelumateriaali on ainoastaan tutkijoiden käytettävissä. Tutkimuksesta ei käy ilmi henkilökohtaisia tietojasi, kuten nimiä, eikä sinua ole mahdollista tunnistaa tutkimuksesta.

Ohessa lähetämme lomakkeen, jolla voit osoittaa halukkuutesi ja suostumuksesi tutkimukseen osallistumiseen. Jos olet alle 18-vuotias, tarvitsemme myös huoltajasi allekirjoituksen. Lomakkeen pyydämme palauttamaan palautuskuoressa siinä olevaan osoitteeseen mahdollisimman pikaisesti.

Lisätietoja tutkimuksesta saa allekirjoittaneilta puhelimitse tai sähköpostitse. Vastaamme mielellämme kaikkiin tutkimuksesta heränneisiin kysymyksiin tai ajatuksiin.

Kunnioittaen,

Anu Ovaska
psyk. yo
puh: 050 340 5181
Email: anovaska@st.jyu.fi

Virpi Rimpeläinen
psyk. yo
puh: 050 546 0025 / 014 60 7377
Email: virimpel@st.jyu.fi

LIITE 2. Tutkimussopimus pro gradu -tutkimuskäyttöön.

Anu Ovaska
 Virpi Rimpeläinen
 Jyväskylän yliopisto
 Psykologian laitos

TUTKIMUSSOPIMUS

Allekirjoittamalla tämän tutkimussopimuksen suostun siihen, että tutkimushaastattelukerrat, joihin osallistun, ääninauhoidetaan. Nauhoitteita käyttävät pro gradu –tutkimuksessaan psykologian opiskelijat Anu Ovaska ja Virpi Rimpeläinen.

Olen saanut tiedon siitä mihin sitoudun ja minulla on oikeus perua tämä sopimus milloin haluan.

Alla nimeni ja yhteystietoni, josta minut tavoittaa haastatteluajankohdan sopimiseksi:

Os: _____

Puh: _____

Jyväskylässä ___ / ___ 20___

 Haastateltavan allekirjoitus

 Alle 18-vuotiaan haastateltavan huoltajan allekirjoitus

Allekirjoituksen selvennys

Allekirjoituksen selvennys

Sopimuksen vastaanottajat:

Allekirjoitusten selvennykset

Tutkimussopimus psykologian laitoksen psykoterapian opetus- ja tutkimusklinikan tutkimuskäyttöön.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

PSYKOLOGIAN LAITOS
PSYKOTERAPIAN OPETUS
JA TUTKIMUSKLINIKKA

TUTKIMUSSOPIMUS

Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen psykoterapian opetus- ja tutkimuslinikalla harjoitetaan tieteellistä tutkimusta. Myös tällä lomakkeella tarkoitettuja tietoja on tarkoitus käyttää tutkimusmateriaalina. Tutkimuksessa tarkastellaan kodeissaan väkivaltaa kohdanneiden nuorten kokemuksia väkivallasta sekä sitä käsittelevistä ryhmä- ja/tai yksilökeskusteluista. Tutkimushaastattelussa kerättyjä tietoja ja äänitallenteita saa käsitellä vain sellaiset klinikan työntekijät, opiskelijat ja tutkijat, joita koskee salassapitovelvollisuuslainsäädäntö. Tutkimusmateriaalia säilytetään sosiaali- ja terveysministeriön antamien potilastietojen arkistointia ja salassapitoa koskevien säännösten mukaisesti. Materiaalin tutkimuskäytöstä on vastuussa klinikan ylilääkäri professori Jukka Aaltonen. Myös ääninauhoilta tekstiksi muunnettua materiaalia koskee ylläkuvatut säännökset. Henkilöiden tunnistuksen mahdollistavaa materiaalia ei julkaista. Kaikki muu äänitallenteiden käyttö on kirjallisesti erikseen sovittava asianosaisten kanssa.

Me allekirjoittaneet suostumme siihen, että tutkimushaastattelussa kerättyä materiaalia saa käyttää yllä esitellyssä tieteellisessä tarkoituksessa. Olemme saaneet tiedon siitä, mihin sitoudumme ja meillä on oikeus perua tämä sopimus milloin haluamme.

Jyväskylässä __/__/2002

Haastateltavan allekirjoitus

Alle 18-vuotiaan huoltajan allekirjoitus

Allekirjoituksen selvennys

Allekirjoituksen selvennys

Sopimuksen vastaanottajat:

Allekirjoituksen selvennys

Allekirjoituksen selvennys

LIITE 3. Haastattelurunko.

Haastatteluteemat ja avauskysymykset – mitä halutaan saada selville

- 1) Taustatiedot
 - verkostolomakkeen kautta vapaasti keskusteltuna: perhe, sosiaalinen verkosto, elämäntilanne

- 2) Perheväkivalta
 - Mitä sinun mielestäsi perheväkivalta on? Mitä se on sinun perheessäsi?
 - ⇒ tarkoituksena kartoittaa perheväkivallan historia ja luonne: milloin alkanut, onko loppunut, mikä tilanne tällä hetkellä, milloin edellisen kerran oli väkivaltaa, kuka kohdistanut keneen ja minkälaista, mitä väkivaltatilanteissa tapahtunut, nuoren ja eri perheenjäsenten rooli tilanteissa/ miten eri perheenjäsenet tilanteissa toimineet, miten tilanteen ratkenneet, miten nuori näissä tilanteissa kokenut: tunteet ja ajatukset
 - ⇒ väkivallan syyt: miksi teidän perheessä on näin? Minkä takia teidän perheessä on väkivaltaa?

- 3) Perheväkivallan vaikutukset
 - Minkälaisia seurauksia kotona tapahtuneella väkivallalla (haastateltavan sanoilla, mitä väkivalta hänen mukaansa on heillä) on ollut?
 - ⇒ Jos kertoo muista kuin itsestään tai omasta elämästään, kysytään miten se on vaikuttanut nuoren omaan elämään
 - ⇒ Jos ei mainitse miten väkivalta tai perhetilanne vaikuttanut omaan elämään tai itseen, kysytään sitä erikseen
 - ⇒ Jos ei spontaanisti tule esille, kysytään seurauksia esimerkiksi koulunkäyntiin, ihmissuhteisiin, vapaa-ajan käyttöön (jos ei spontaanisti tule esiin, ihmissuhteita voi edelleen jakaa perheen ihmissuhteisiin, ystävyysuhteisiin jne.)
 - ⇒ Jos ryppäästä ei mainitse kaikista asioista, kysytään niitä tarkemmin erikseen
 - ⇒ Onko muita asioita mihin nuori ajattelee perheväkivallan vaikuttaneen?
 - ⇒ Miten sinulla on mennyt? Miten olet pärjännyt?

- 4) Ryhmään tai yksilökeskusteluihin liittyvät kokemukset
 - Milloin aloitit ryhmässä/yksilökeskusteluissa käymisen? Miksi?
 - Kerro ryhmästä/yksilökeskusteluista! (Minkälaista ryhmässä käyminen oli/on? Minkälaisia yksilökeskustelut olivat/ovat?)
 - ⇒ tarkoituksena kartoittaa nuoren kokemuksia ryhmästä/yksilökeskusteluista, työntekijöistä: missä on käynyt, mikä ollut hyvää, mikä huonoa, mitä toiveita ollut, ovatko toteutuneet, millainen on hyvä työntekijä
 - ⇒ miten ryhmä/yksilökeskustelut ovat vaikuttaneet nuoren ajatuksiin, kokemuksiin, tuntemuksiin, miten keskustelut ovat

vaikuttaneet nuoren tapaan ajatella kodissa ollutta väkivaltaa ja eri perheenjäsenten toimintaa väkivaltatilanteissa

- 5) Ajatukset perheestä, itsestä, parisuhteesta ja sukupuolirooleista
- ⇒ tarkoitus kartoittaa nuoren kokemuksia perheestään, itsestään, parisuhteesta yleensä ja sukupuolirooleista: esim. Mitä ajattelet perheestäsi?
 - ⇒ Miten nuori kuvaa isäänsä, äitiänsä, muita perheenjäseniään, itseään: onko muuttunut, mikä vaikuttanut muutokseen tai siihen millainen on?
 - ⇒ Minkälaisina vanhempina pitää vanhempiaan, molemmat (tai kaikki) erikseen? Minkälainen on hyvä vanhempi?
 - ⇒ Mitä ajattelee parisuhteesta ja avioliitosta?
 - ⇒ Minkälaisia ajattelee miesten ja naisten olevan suhteessa toisiinsa?
- 6) Väkivalta yleensä
- Mitä ajattelet väkivallasta? Tällä hetkellä? Entä aiemmin? Jos muutosta, mikä vaikuttanut?
- 7) Tulevaisuus
- Mistä unelmoit? Mistä haaveilet? Mitä toivot?
 - Millaisia tulevaisuudensuunnitelmia sinulla on?
 - ⇒ tarkoitus kartoittaa nuoren toiveita, haaveita, tulevaisuudensuunnitelmia ja pelkoja suhteessa tulevaisuuteen?

LIITE 4. Verkostolomake (Forsberg, 1998).